

ΑΝΧΑΛΑΚΕΣ ΠΑΡΤΗΡΑ

ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΑΚΗΣ ΧΡΗΣΤΟΣ ΦΙΛΟΛΟΓΟΣ
ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΓΑΖΙΟΥ

THIS IS SPARTA!

ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΑΚΗΣ ΧΡΗΣΤΟΣ ΦΙΛΟΛΟΓΟΣ
ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΓΑΖΙΟΥ

ΠΟΙΟΙ, ΠΟΤΕ & ΠΟΥ ΤΗΝ ΙΔΡΥΣΑΝ

- Ιδρύθηκε από μια ομάδα Δωριέων
- Περίπου το 1.100 π.Χ.
- Οι Δωριείς αυτοί κινήθηκαν προς τα νότια της Πελοποννήσου, κατέλαβαν τη Λακωνική και ίδρυσαν ένα ισχυρό κράτος με κέντρο τη Σπάρτη (Η Σπάρτη αποτελούνταν από 5 κώμες ή ώβες).
- Το κράτος αρχικά εκτεινόταν στο βόρειο τμήμα της Λακωνικής και αργότερα με διαδοχικές επεκτάσεις έθεσε υπό τον έλεγχό του ολόκληρη τη Νότια Πελοπόννησο (Λακωνία – Μεσσηνία – τμήμα Αρκαδίας).

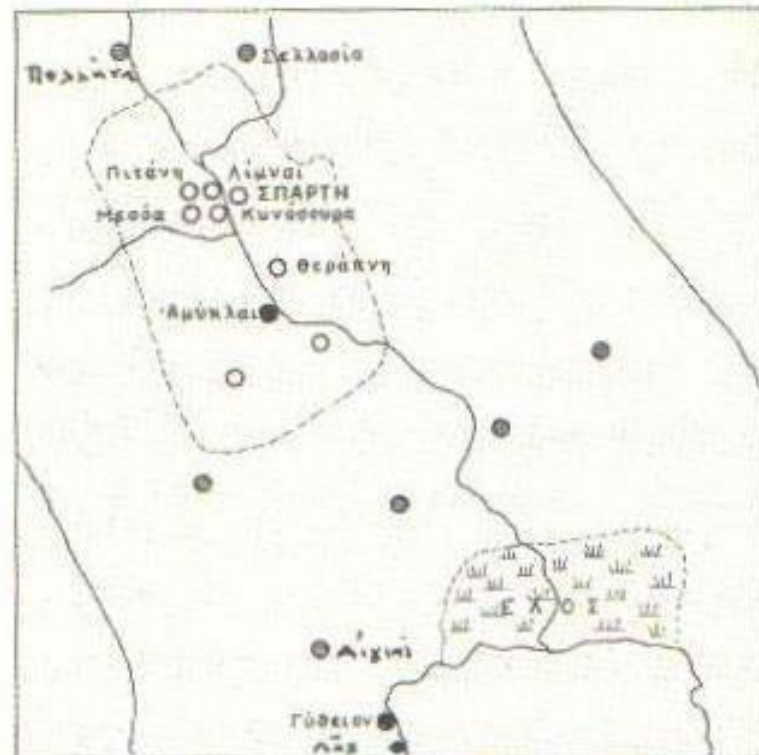
- Οι Δωριείς μετά την **κάθοδό** τους κατέλαβαν τη Λακωνία και ίδρυσαν ένα ισχυρό κράτος με πρωτεύουσα τη Σπάρτη

3) ΟΙ ΚΩΜΕΣ

Π6: «Η Σπάρτη δεν ήταν πόλη, ούτε με τη μορφή των αρχαίων, ούτε με τη μορφή των μεσαιωνικών και πολύ περισσότερο των νεότερων πόλεων. Ήταν και παρέμεινε ένας συνοικισμός, ένα άθροισμα κωμών. Αρχικά οι κώμες αυτές ήταν τέσσερις, η **Κυνόσουρα**, η **Πιτάνη**, η **Μεσόα** και οι **Λίμνες** και αργότερα, με την προσθήκη των **Αμυκλών**, έγιναν πέντε».

Καργάκος Σ. (2006), *Ιστορία της Αρχαίας Σπάρτης*, Τόμος Α΄ Θεσσαλονίκη: Gutenberg σελ 189-190.

Π7: Καργάκος Σ. (2006), *Ιστορία της Αρχαίας Σπάρτης – Οικιστικοί χώροι Λακεδαιμόνος*. Τόμος Α΄ Θεσσαλονίκη: Gutenberg σελ. 189-190.

Γιώργος Βερό
ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΑΚΗΣ ΧΡΗΣΤΟΣ ΦΙΛΟΛΟΓΟΣ
ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΓΑΖΙΟΥ

Photo G. Venizeleas

Γιώργος Βερό

ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΑΚΗΣ ΧΡΗΣΤΟΣ ΦΙΛΟΛΟΓΟΣ
ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΓΑΖΙΟΥ

Άποψη της Σπάρτης από το Μιστρά

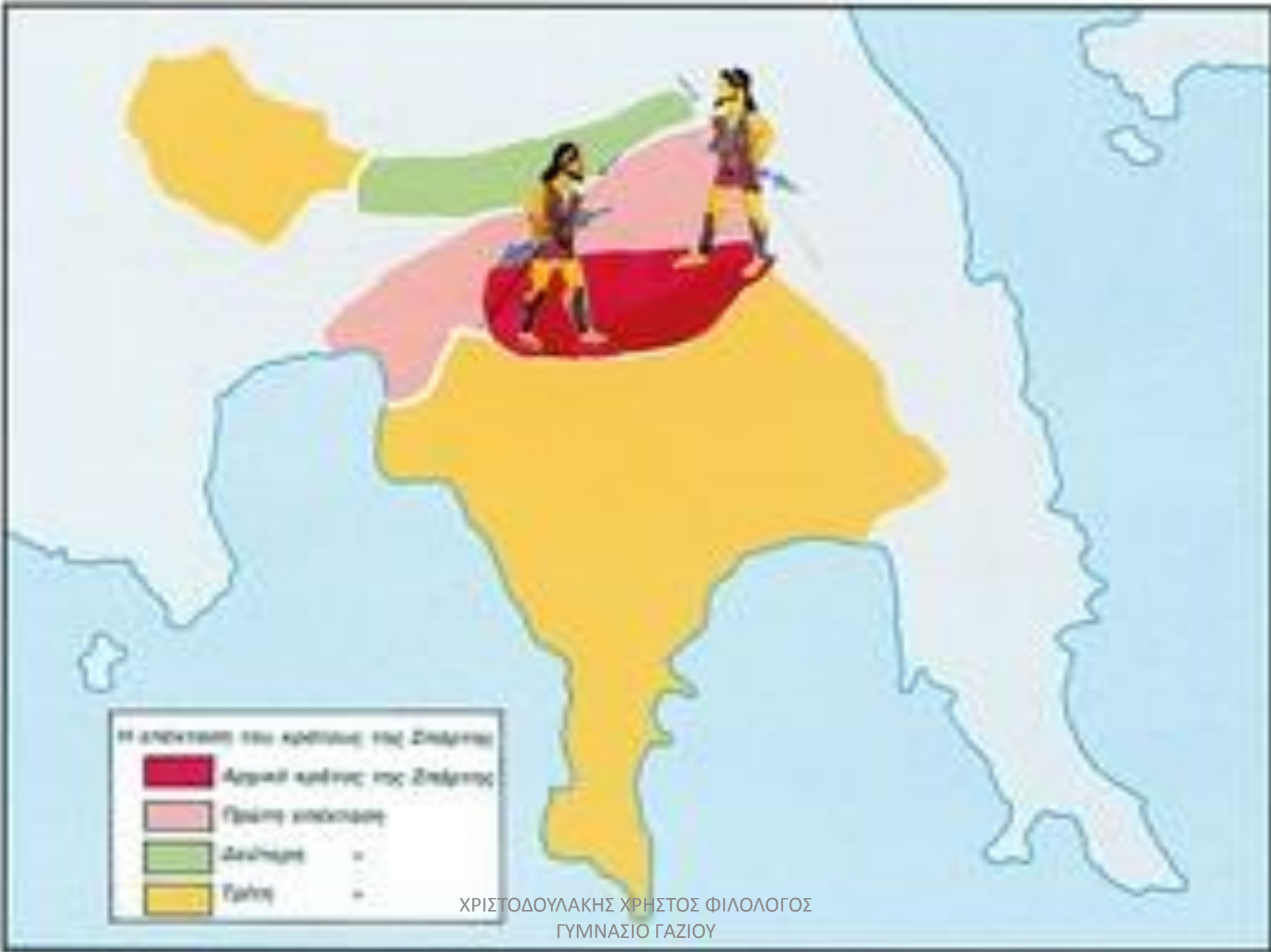
ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΑΚΗΣ ΧΡΗΣΤΟΣ ΦΙΛΟΛΟΓΟΣ
ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΓΑΖΙΟΥ

ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΑΚΗΣ ΧΡΗΣΤΟΣ ΦΙΛΟΛΟΓΟΣ
ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΓΑΖΙΟΥ

ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΑΚΗΣ ΧΡΗΣΤΟΣ ΦΙΛΟΛΟΓΟΣ
ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΓΑΖΙΟΥ

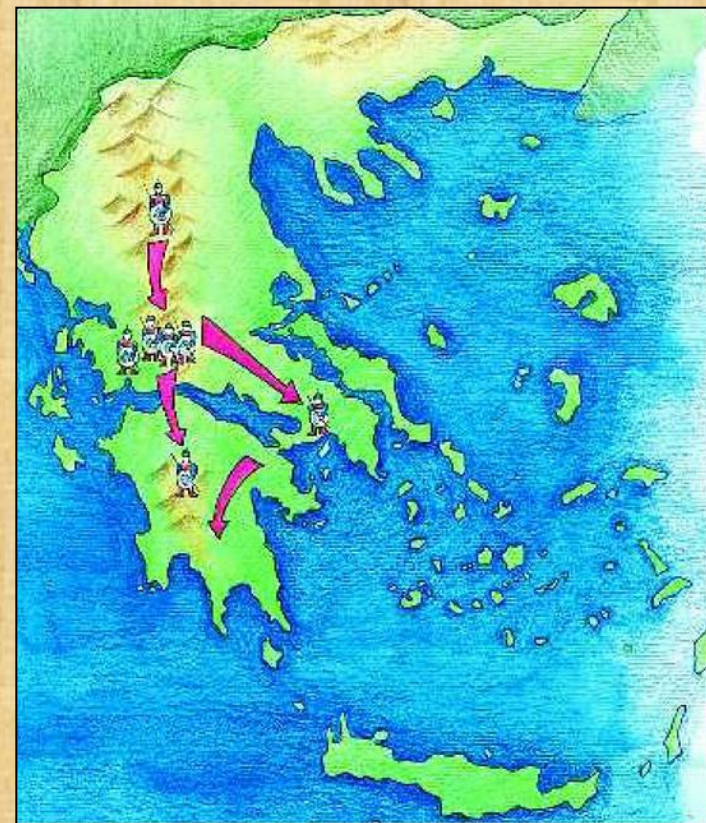

Η εφεύρεση του κρήνης της Ζαλάρας

■	Αρχαία κρήνη της Ζαλάρας
■	Γραία ανάκτορο
■	Δούμαρη
■	Γαλήνη

Π4: «Όταν οι Δωριείς κατέλαβαν τη Λακωνία, ανάγκασαν τους ντόπιους να γίνουν δουλοπάροικοι. Ο δυστυχισμένος αυτός λαός έγινε γνωστός με το όνομα «είλωτες»[...] “Όσοι από τους ντόπιους βρήκαν καταφύγιο στα βουνά, μετά την εισβολή, οι Δωριείς τους άφησαν να κατοικήσουν εκεί με κάποια σχετική ανεξαρτησία, και αυτοί, μαζί με τους Δωριείς που εγκαταστάθηκαν ανάμεσά τους, έγιναν γνωστοί με το όνομα περίοικοι».

Bots ford & Robinson (1977),
Αρχαία Ελληνική Ιστορία, Αναθεωρημένη
από τον καθηγητή Donald Kagan,
μτφ Σωτηρίου Τσιτσώνη, Βέκδοση
Αθήνα: ΜΙΕΤ, σελ 21.

Π5: Ιστορία Δ' Δημοτικού, Η
κάθοδος των Δωριέων. σελ 7

Γλωσσάριο:

Δουλοπάροικος: ακτήμονας καλλιεργητής της γης

Είλωτες: οι δούλοι της Σπάρτης

Περίοικοι: αυτοί που κατοικούσαν γύρω από τη Σπάρτη.

Λακεδαιμονία

Ο Λακεδαίμονας ήταν ο τέταρτος μυθικός βασιλιάς της Λακωνίας. Ο Λακεδαίμονας ήταν γιος του Δία και της νύμφης Ταϋγέτης που για την τιμήσεί έδωσε στο βουνό το όνομα της. Ήταν παντρεμένος με τη Σπάρτη κόρη του Ευρώτα τον οποίο και διαδέχτηκε στον θρόνο. Από το όνομά του ονομάστηκε και η περιοχή σε Λακεδαιμονία και οι κάτοικοι της αρχαίας Σπάρτης Λακεδαίμονες και θεωρείται γενάρχης τους, από αυτόν ονομάστηκε η πόλη Σπάρτη για να τιμήσει την γυναίκα του

ΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ ΤΗΣ ΣΠΑΡΤΗΣ ΚΑΙ ΟΙ ΕΧΘΡΟΙ ΤΗΣ

ΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ ΜΕ ΜΕΣΣΗΝΙΟΥΣ ΚΑΙ ΑΡΓΟΣ (8^{ος} – 6^{ος} αι. π.Χ.)

- Ήταν επεκτατικοί πόλεμοι των Σπαρτιατών.
- Μεσσηνιακοί πόλεμοι (8^{ος} - 7^{ος} αι. π.Χ.):
  - σε μια προσπάθεια να διευρύνουν την επικράτειά τους, ήλθαν δύο φορές σε σύγκρουση με τους Μεσσήνιους,
  - ύστερα από μακροχρόνιους πολέμους κατάφεραν να τους υποτάξουν → μετατροπή Μεσσηνίων σε είλωτες [= κρατικοί δούλοι].
- Πόλεμοι με Άργος (6^{ος} αι. π.Χ.):
  - Το Άργος ήταν ισχυρός αντίπαλος της Σπάρτης.
  - Με τους πολέμους αυτούς η Σπάρτη κατόρθωσε να περιορίσει τη δύναμή του.

Η ΖΩΗ ΣΤΗ ΣΠΑΡΤΗ ΜΕΤΑ ΤΟΥΣ ΠΟΛΕΜΟΥΣ

- Μετά τους πολέμους αυτούς η ζωή στη Σπάρτη άλλαξε:
  - Το εμπόριο με τις άλλες περιοχές σταμάτησε και οι σχέσεις περιορίστηκαν. Σιγά-σιγά η πόλη της Σπάρτης «κλείστηκε» στον εαυτό της.
  - και πήρε τη μορφή στρατοπέδου.

ΟΙ ΕΧΘΡΟΙ ΤΗΣ ΣΠΑΡΤΗΣ ΚΑΙ Ο ΣΤΡΑΤΟΣ ΤΗΣ

- Οι Σπαρτιάτες με την εισβολή τους στην Πελοπόννησο και τους παραπάνω πολέμους δημιούργησαν πολλούς εχθρούς αλλά οι ίδιοι ήταν ολιγάριθμοι και η στρατιωτική τους δύναμη αριθμητικά περιορισμένη [περίπου 5.000 οπλίτες, ενώ οι υποταγμένοι Μεσσήνιοι (*είλωτες*) ήταν περίπου 200.000 ή 300.000].
- Γι' αυτό το λόγο το κύριο μέλημα της Σπάρτης κατά τα Αρχαϊκά χρόνια ήταν η πολεμική ετοιμότητα της και η στρατιωτική υπεροχή της.

Συνεπώς: η μετατροπή της σε ένα **απέραντο στρατόπεδο** και ο εξαναγκασμός των γνησίων Σπαρτιατών να ασχολούνται μόνο με τη στρατιωτική εκπαίδευσή τους και τον πόλεμο (από το 7^ο έως το 60^ο έτος της ζωής τους) ήταν για τη Σπάρτη μονόδρομος.

ΓΙΑ ΑΥΤΟΥΣ ΤΟΥΣ ΛΟΓΟΥΣ ΟΙ ΚΥΡΙΕΣ ΕΠΙΔΙΩΞΕΙΣ ΤΗΣ ΑΡΧΑΪΚΗΣ ΣΠΑΡΤΗΣ ΗΤΑΝ:

Η ΙΣΧΥΣ – Η ΕΝΟΤΗΤΑ –

Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΤΑΘΕΡΟΤΗΤΑ

- 1. Η διαρκής πολεμική ετοιμότητα:** οι εχθροί ήταν πολλοί και η απειλή μεγάλη και διαρκής. Γι' αυτό όλοι οι Σπαρτιάτες, σε όλη τους τη ζωή ήταν υποχρεωμένοι να ασχολούνται αποκλειστικά με την στρατιωτική τους εκπαίδευση, ώστε να είναι σε θέση να υπερασπιστούν αποτελεσματικά την πόλη τους και τα συμφέροντά της, όταν θα παρουσιαζόταν ανάγκη.
- 2. Η στρατιωτική υπεροχή:** οι Σπαρτιάτες ήταν λίγοι και οι εχθροί πολλοί. Γι' αυτό δεν αρκούσε απλά να είναι πάντα σε πολεμική ετοιμότητα αλλά έπρεπε επίσης να υπερτερούν στρατιωτικά σε σχέση με εκείνους.

3. Η κοινωνικο-πολιτική ενότητα· οι Σπαρτιάτες ήξεραν πολύ καλά ότι η ισχύς προϋποθέτει ενότητα-ομοψυχία-απουσία κοινωνικών ανισοτήτων και πολιτικών ανταγωνισμών και αστάθειας. Γι' αυτό το κράτος επέβαλλε στους πολίτες να ζουν με τον ίδιο λιτό, απλό και στερημένο τρόπο ζωής, να μη συσσωρεύουν πλούτη και το πολίτευμα της Σπάρτης δεν ενθάρρυνε την πολυφωνία, το διάλογο και απαγόρευε ρητά την επιδίωξη κοινωνικο-πολιτικών μεταρρυθμίσεων – αλλαγών και την ύπαρξη κομμάτων.

4. Η πάση θυσία προστασία του κοινωνικού συστήματος και η απόλυτη προσήλωση των πολιτών στον παραδοσιακό τρόπο ζωής και τις αξίες της στρατοκρατούμενης Σπάρτης, αφού από αυτά εξαρτιόταν η πολεμική ετοιμότητα και η υπεροχή της Σπάρτης, δηλ. η επιβίωσή της. Γι' αυτό επιβαλλόταν η ξενηλασία και απαγορεύονταν τα ταξίδια στο εξωτερικό, προκειμένου να μην επηρεαστούν οι Σπαρτιάτες από τον ξένο πιο άνετο και πιο ελεύθερο τρόπο ζωής και επιδιώξουν μια ζωή λιγότερο καταπιεστική και στερημένη και περισσότερο ανθρώπινη και ευχάριστη.

Συνοψίζοντας:

Τα κύρια χαρακτηριστικά της Σπάρτης ήταν:

1. Ήταν η ισχυρότερη στρατιωτικά πόλη-κράτος της Αρχαϊκής εποχής.
2. Ήταν η τελειότερη πολεμική μηχανή του αρχαίου ελληνικού κόσμου. Διέθετε τον πιο αξιόμαχο και καλά εκπαιδευμένο στρατό.
3. Κύριο μέλημα της Σπάρτης ήταν να κάνει τους άρρενες πολίτες της αξιόμαχους και ικανούς στρατιώτες. Η πόλη έμοιαζε με ένα τεράστιο στρατόπεδο.
4. Οι γνήσιοι άρρενες Σπαρτιάτες ασχολούνταν μόνο με τα πολιτικά και τα στρατιωτικά. Απαγορευόταν να ασχολούνται με οτιδήποτε άλλο.
5. Βασικές αξίες της Σπαρτιατικής κοινωνίας ήταν ο πατριωτισμός, η ανδρεία-αυτοθυσία, η απόλυτη πειθαρχία, η υποταγή στα συμφέροντα της πόλης και η προσκόλληση στις παραδόσεις.
6. Τη ζωή των Σπαρτιατών τη χαρακτήριζε η απουσία προσωπικής ελευθερίας – η καταπίεση, η λιτότητα – απουσία ανέσεων, η σκληρή εκπαίδευση, η μονοτονία.
7. Η Σπάρτη ήταν κλεισμένη στον εαυτό της, δεν είχε εμπορικές επαφές με άλλες ελληνικές πόλεις-κράτη, δε δεχόταν ξένους (ξενηλασία) ούτε επέτρεπε στους πολίτες της να ταξιδεύουν. Και αυτό για να μην διεκδικήσουν ένα λιγότερο καταπιεστικό και πιο ανθρώπινο τρόπο ζωής, γεγονός που θα έθετε σε κίνδυνο το κοινωνικό σύστημα και την ασφάλεια της Σπάρτης.

ΟΙ ΚΟΡΥΦΑΙΕΣ ΑΡΕΤΕΣ ΤΩΝ ΣΠΑΡΤΙΑΤΩΝ

Για τους Σπαρτιάτες η **ανδρεία** και η **γενναιότητα** ήταν οι μέγιστες των αρετών. Η επίδειξη δειλίας στη μάχη, αποτελούσε τη χειρίστη ατιμωτική πράξη. Οι ριψάσπιδες αποκλείονταν από τη Λακωνική Πολιτεία, ενώ όπως μαρτυρεί ο Πλούταρχος (Αγησίλαος, 30.3-4), ουδείς παραχωρούσε την κόρη του για γάμο με έναν «ατιμασμένο». Στη Σπάρτη όλοι είχαν δικαίωμα να χαστουκίσουν έναν ριψάσπίδα. Ωστόσο, ακόμη και γι' αυτούς, η Πολιτεία είχε προνοήσει, παρέχοντάς τους μία ευκαιρία για εξιλέωση. Η αποκάθαρσή τους μπορούσε να συντελεσθεί, εφ' όσον επιδείκνυαν σε κάποια μεταγενέστερη πολεμική σύρραξη γενναιότητα και στρατιωτικό ήθος.

Επίσης, η νωχελικότητα, η φυγοπονία και η επίδειξη αδιαφορίας προς την πατρίδα, ήταν φαινόμενα άγνωστα στην αρχαία Σπάρτη. Αξίζει να σημειωθεί ότι η πόλη της Σπάρτης πάντοτε παρέμενε **ατείχιστη**, και αυτό προκειμένου να μην εφησυχάζονται οι πολίτες της και να μην παραμελούν τις στρατιωτικές τους υποχρεώσεις και το έργο της εκγυμνάσεως.

ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΑΚΗΣ ΧΡΗΣΤΟΣ ΦΙΛΟΛΟΓΟΣ

ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΓΑΖΙΟΥ

ΙΣΤΟΡΙΑ του ΕΘΝΟΥΣ τεύχος 7 (ένθετο εφημερίδας "ΕΘΝΟΣ")

Η ΣΠΑΡΤΙΑΤΙΚΗ ΛΙΤΟΤΗΤΑ

Οι κατοικίες των Λακώνων ήταν λιτές, καθώς κατασκευάζονταν με ένα μόνο πέλεκυ και ένα πριόνι. Η χλιδή ήταν άγνωστη στη σπαρτιατική κοινωνία και ως εκ τούτου δεν υπήρχε και διαφθορά. Χαρακτηριστική περίπτωση είναι η κατάργηση από τον Λυκούργο των χρυσών και αργυρών νομισμάτων, επειδή πίστευε ότι αυτά αποτελούν αντικείμενο διενέξεων και ότι ο πολύς πλούτος και η υπερβολική φτώχεια αποτελούν το μέγιστο των νοσημάτων μίας Πολιτείας.

Οι Λάκωνες ήταν λιτοί και **στον θάνατο**. Οι νεκροί θάβονταν τυλιγμένοι σε κόκκινο μανδύα, με λίγα φύλλα ελιάς, δίχως άλλα αντικείμενα, ενώ η επίδειξη υπέρμετρης λύπης και θρήνων, δεν ήταν επιτρεπτή. Μοναδική εξαίρεση γινόταν για τους βασιλείς, οι οποίοι κηδεύονταν με τιμές ηρώων, εν μέσω υπερβολικού πένθους.

ΙΣΤΟΡΙΑ του ΕΘΝΟΥΣ τεύχος 7 (ένθετο εφημερίδας "ΕΘΝΟΣ")

Π71: «Εκείνο πάντως που προσδίδει
ιδιαιτερότητα στον τρόπο ζωής
των Σπαρτιατών είναι η απλότητα
και η λιτότητα που υπήρχε στη
ζωή τους. Η έλλειψη πολυτέλειας
στην ένδυση, στο φαγητό και γενικά
Σε όλο τον τρόπο ζωής των
Σπαρτιατών δεν ευνοούσε την ανάπτυξη
της οικονομίας σε καταναλωτική
βάση, όπως την αντιλαμβανόμαστε
σήμερα»

Καργάκος Σ. (2006),
Ιστορία της Αρχαίας Σπάρτης, Τόμος Α'
Θεσσαλονίκη: Gutenberg, σελ. 475

Π70: «Όλα στη ζωή των Σπαρτιατών ήταν λιτά, όμοια λιτό ήταν και το φαγητό ή το ποτό τους. Τα συνήθη εδέσματα που προσφέρονταν στα φειδίτια ήταν τα τραγήματα (ξερά φρούτα, όπως τα σύκα), ελιές, τυρί και ο απαραίτητος άρτος. Το κυριότερο όμως φαγητό που άφησε όνομα μέσα στους αιώνες ήταν ο γνωστός ως μέλας ζωμός, προερχόταν κατά πάσα πιθανότητα από χοιρινό κρέας»

Καργάκος Σ. (2006), *Ιστορία της Αρχαίας Σπάρτης*, Τόμος Α΄
Θεσσαλονίκη: Gutenberg σελ 510

- **Π68:** «Οι Λάκωνες ήταν λιτοί και στον θάνατο. Οι νεκροί θάβονταν τυλιγμένοι σε κόκκινο μανδύα, με λίγα φύλλα ελιάς, δίχως άλλα αντικείμενα, ενώ η επίδειξη υπέρμετρης λύπης και θρήνων, δεν ήταν επιτρεπτή. Μοναδική εξαίρεση γινόταν για τους βασιλείς, οι οποίοι κηδεύονταν με τιμές ηρώων, εν μέσω υπερβολικού πένθους».

Κρασσανάκης Α. (2007), *Σπάρτη, Λακεδαιμονίων Πολιτεία, η λιτότητα*, σελ 42.

Π69: «Στη Σπάρτη οι πολεμιστές που σκοτώνονταν στη μάχη, θάβονταν μέσα σε ένα μανδύα πορφυρό, που τους χρησίμευε για σάβανο, και σκεπασμένοι με κλαδιά ελιάς. Οι τάφοι τους είχαν επάνω το όνομά τους, ενώ οι τάφοι όλων των άλλων Λακεδαιμονίων έμεναν ανώνυμοι».

Καργάκος Σ. (2006), *Ιστορία της Αρχαίας Σπάρτης*, Τόμος Α΄ Θεσσαλονίκη: Gutenberg, σελ. 326

Π67 «Τα Σπαρτιατόπουλα,
μετά τα δώδεκά
τους χρόνια, δε φορούσαν πια
χιτώνα παρά μόνο ιμάτιο, το ίδιο,
χειμώνα καλοκαίρι.

Το ιμάτιον ήταν ένα ορθογώνιο ύφασμα,
μονοκόμματο, που το τύλιγαν γύρω
στο σώμα τους χωρίς να το
σταθερά πουθενά.

Flaceliere R. (1957), *Ο Δημόσιος και
ιδιωτικός βίος των αρχαίων Ελλήνων*,
μτφ: Γερασ. Δ. Βανδώρου,
Αθήνα: Δημ.Ν Παπαδήμα σελ. 190-191.

Αναζητώ
ροφορίες πως
ήταν σε άλλες
στην αρχαία
κ.

ω και
φυτο-
ς από ιμάτια.

Ο ΣΕΒΑΣΜΟΣ ΣΤΟΥΣ ΓΕΡΟΝΤΕΣ

Π74: «Ένας ηλικιωμένος πάει στην Ολυμπία να παρακολουθήσει τους Ολυμπιακούς αγώνες. Μόλις μπαίνει στο στάδιο κοιτάζει να βρει άδειο κάθισμα να καθίσει, όμως δεν βλέπει πουθενά. Μετά πάει εκεί που κάθονται τα παιδιά μήπως φιλοτιμηθεί και σηκωθεί κάποιο και καθίσει. Περνά από τα Αθηναίόπουλα, τίποτε. Περνά από άλλα τίποτε.... Στο τέλος φτάνει στα Σπαρτιατόπουλα, τα οποία μόλις τον βλέπουν σηκώνονται όλα με μιας, για να καθίσει. Ο γέρος μπρος σ' αυτό και ενώ τα Αθηναίόπουλα χειροκροτούσαν για την καλή πράξη των Σπαρτιατόπουλων, ο ηλικιωμένος αναφωνεί: "Μόνο στη Σπάρτη ωφελεί κάποιος να γερνάει. Αλίμονο, τι συμφορά. Όλοι οι Έλληνες ξέρουν το καλό όμως μόνο οι Λακεδαιμόνιοι το εφαρμόζουν."

Πλούταρχος, *Περί της Αλεξάνδρου τύχης ή αρετής*, -*Λακωνικά Αποφθέγματα*, μτφρ: Γ.Α Ράπτης, Θεσσαλονίκη: Ζήτρος, σελ. 459

Π75: «Μια από τις κύριες υποχρεώσεις του νεαρού Σπαρτιάτη ήταν ο απόλυτος σεβασμός προς τους γέροντες. Σηκωνόταν για να παραχωρήσει τη θέση του και υπολόγιζε τη συμβουλή των ηλικιωμένων τόσο στην ιδιωτική όσο και στη δημόσια ζωή».

Ιστορία του ελληνικού έθνους, Ιστορία του ελληνικού έθνους, *Αρχαϊκός Ελληνισμός, Αρχαϊκή εποχή* ο ιδιωτικός βίος των Ελλήνων, Εκδοτική Αθηνών, σελ 450.

Ο ΘΕΣΜΟΣ ΤΗΣ ΞΕΝΗΛΑΣΙΑΣ

Οι Σπαρτιάτες, ενώ στην αρχή ήταν φιλόξενος λαός (όπως γενικότερα οι αρχαίοι Έλληνες), διαπίστωσαν ότι αυτό ενείχε κινδύνους αλλοιώσεως της φυσιογνωμίας, των ηθών και των εθίμων τους. Θέλοντας να διαφυλάξουν αμόλυντο το χαρακτήρα της Σπάρτης, θέσπισαν την **ξενηλασία**, την απαγόρευση δηλαδή της φιλοξενίας ξένων στην πόλη τους. Ο Ηρόδοτος, αναφέρει ότι καθ' όλον τον ιστορικό βίο της Σπάρτης, κατεγράφησαν δύο και μόνο πολιτογραφήσεις αλλοδαπών. Αντίστοιχα, η έξοδος από την πόλη-κράτος ήταν εξαιρετικά δύσκολη για τους Σπαρτιάτες. Σε σπάνιες περιπτώσεις, η Πολιτεία χορηγούσε ειδική άδεια αποδημίας.

ΙΣΤΟΡΙΑ του ΕΘΝΟΥΣ τεύχος 7 (ένθετο εφημερίδας "ΕΘΝΟΣ")

Π77: «Στους Σπαρτιάτες απαγορευόταν να ξενιτεύονται για να μην αλλοτριωθούν από ξενικές συνήθειες και ανάγωγους τρόπους ζωής. Θέσπισε ο Λυκούργος και τον νόμο της εκδίωξης των ξένων (ξενηλασία) από τη Σπάρτη, για να μη γίνουν οι επισκέπτες δάσκαλοι κάποιου κακού στους πολίτες. Αποφάσισε να εμποδίζει ξένες επιρροές για όλα τα περιττά, γι' αυτό δεν έμπαινε στη Σπάρτη ούτε έμπορος, ούτε σοφιστής, ούτε μάντης, ούτε αγύρτης, ούτε τεχνίτης άλλων κατασκευών»

Πλούταρχος *Περί της Αλεξάνδρου Τύχης ή Αρετής, Λακωνικά Αποφθέγματα*, μτφρ: Γ. Ράπτης
Θεσσαλονίκη: Ζήτρος σελ. 481

Γλωσσάριο

ξενηλασία: η εκδίωξη των ξένων από την Αρχαία Σπάρτη
αγύρτης: απατεώνας
αλλοτριωθούν: αποξενωθούν
Σοφιστές: ευρυμαθείς δάσκαλοι της εποχής, που πρόσφεραν επί πληρωμής τις γνώσεις τους.

Π79 «Υπερέχουμε από τους αντιπάλους κατά τα εξής: την πόλη μας την παρέχουμε ανοιχτή, και ποτέ δεν αποκλείουμε κανέναν διώχνοντας τους ξένους από οποιοδήποτε μάθημα ή θέαμα, από το οποίο, αν δεν το κρατήσουμε μυστικό και το δει κανείς από τους εχθρούς μας, είναι δυνατόν να ωφεληθεί, Γιατί πιστεύουμε όχι τόσο στις προετοιμασίες και τα στρατηγήματα όσο στην έμφυτη γενναιότητά μας στα έργα».

Θουκυδίδης, *Περικλέους Επιτάφιος* (39) ,
αρχαίο κείμενο και παράλληλη
μετάφραση του στο site:
[http://users.sch.gr/symfo/sholio/
arhea./epitafios_mtf.htm](http://users.sch.gr/symfo/sholio/arhea./epitafios_mtf.htm)

Εκπαιδευτικό Υλικό:

Ο Περικλέους Επιτάφιος είναι το απόσπασμα από το έργο του αρχαίου Αθηναίου ιστορικού Θουκυδίδη στο οποίο παρατίθεται ο λόγος που ο Περικλής, επιφανής Αθηναίος πολιτικός, εκφώνησε το 430 π.Χ. για τους πρώτους νεκρούς του Πελοποννησιακού πολέμου, εμφύλιο πόλεμο ανάμεσα στους Αθηναίους και τους Σπαρτιάτες.

Στο έργο ο Περικλής συνεχώς υμνεί το μεγαλείο της Αθήνας σε σύγκριση με τη Σπάρτη.

Η πατρότητα του Επιταφίου αμφισβητείται, καθώς μεγάλο μέρος της ιστορικής κοινότητας θεωρεί ότι είναι δημιούργημα του Θουκυδίδη και όχι του Περικλή.

Η ΣΠΑΡΤΙΑΤΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΑΚΗΣ ΧΡΗΣΤΟΣ ΦΙΛΟΛΟΓΟΣ
ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΓΑΖΙΟΥ

Η κοινωνία της Σπάρτης

Σπαρτιάτες
πολίτες

Περίοικοι

Είλωτες

ΟΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΤΑΞΕΙΣ ΤΗΣ ΣΠΑΡΤΗΣ

- Οι Σπαρτιάτες ή Όμοιοι (~15.000)
  - σ' αυτούς είχε μοιραστεί η γη
  - είχαν πλήρη δικαιώματα στην εσωτερική ζωή του κράτους
  - κύριες απασχολήσεις τους ήταν τα πολιτικά πράγματα και η πολεμική τέχνη
- Οι περίοικοι (~100.000)
  - οι κάτοικοι των οικισμών γύρω από τη Σπάρτη
  - ασχολήθηκαν με το εμπόριο, τη βιοτεχνία και με αγροτικές δραστηριότητες
- Οι εἰλωτες (~200.000 ή 300.000)
  - οι παλιοί κάτοικοι της Λακωνίας και της Μεσσηνίας που έγιναν δούλοι (εἰλωτες)
  - ήταν υποχρεωμένοι να καλλιεργούν τη γη και να παραδίδουν ένα μέρος της παραγωγής στους ιδιοκτήτες του κτήματος.

Ο φόβος μιας επανάστασης των δούλων

ήταν πάντοτε υπαρκτός και ταλάνιζε τους Σπαρτιάτες.

Γι' αυτό βρίσκονταν σε διαρκή επαγρύπνηση και έδιναν τόση έμφαση στη στρατιωτική εκπαίδευσή τους και την πολεμική ετοιμότητά τους.

Οι Όμοιοι

- Όμοιος σήμαινε ίσος ή ευπατρίδης
- Πλήρης δικαιωμάτων και υποχρεώσεων πολίτες
- Υποχρέωση τους η εκπαίδευση για πόλεμο

Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΗΣ ΣΠΑΡΤΗΣ

Οι Όμοιοι

Π8 «Ο πληθυσμός της Σπάρτης διακρινόταν σε τρία μέρη. Το μικρότερο τμήμα του πληθυσμού ήταν οι Σπαρτιάτες, που είχαν πλήρη πολιτικά δικαιώματα.[..]. Οι Σπαρτιάτες που είχαν γεννηθεί από Σπαρτιάτες γονείς και που διατηρούσαν πλήρη πολιτικά δικαιώματα ονομάζονταν «όμοιοι». Πολύ ουσιαστικό στοιχείο θεωρούνταν η συνεχής συναναστροφή των «ομοίων», μεταξύ τους, μέσα σε πνεύμα ισότητας. [...] Οι «όμοιοι» δεν ασχολούνταν με οποιοδήποτε επάγγελμα, αλλά και τον καιρό της ειρήνης υποχρέωσή τους ήταν να γυμνάζονται και να είναι ετοιμοπόλεμοι. Τοποθετούσαν την πόλη στο κέντρο της σκέψης και των δραστηριοτήτων τους».

Baltrusch Ernst (1998), *Σπάρτη – Η ιστορία, η κοινωνία και ο πολιτισμός της αρχαίας λακωνικής πόλης-*, μτφρ.Χρήστος Π. Μπαλόγλου, Αθήνα: Δημ.Ν.Παπαδήμα, σελ. 34

Δραστηριότητα :

4.1) Συζητώ στην τάξη τη σημασία που είχε για τους Σπαρτιάτες η έννοια της πόλης-κράτους.

Π12: «Κάθε Σπαρτιάτης με πλήρη πολιτικά δικαιώματα, κατείχε μια περιοχή (κλήρος), που την καλλιεργούσαν οι είλωτες.Επειδή δηλαδή οι Σπαρτιάτες δεν είχαν το δικαίωμα να κάνουν καμιά δουλειά, αλλά ήταν υποχρεωμένοι να ασχολούνται μόνο με τα πολεμικά, έπρεπε άλλοι άνθρωποι να δουλεύουν τη γη. Κάθε Σπαρτιάτης έπαιρνε τα προϊόντα του κλήρου του σε είδος, δηλαδή κάθε χρόνο εβδομήντα μεδίμνους στάρι για τον εαυτό του και δώδεκα για τη γυναίκα του».

Flaceliere R. (1957), *Ο Δημόσιος και ιδιωτικός βίος των αρχαίων Ελλήνων*,
μτφ: Γερασ.Δ.Βανδώρου, Αθήνα:Δημ.Ν
Παπαδήμα, σελ 156.

Γλωσσάριο

Μέδιμνος: αρχαία μονάδα μέτρησης όγκου στερεών.
Ένας μέδιμνος αντιστοιχεί σε περίπου 52 λίτρα ή κιλά.

Ποιο θα ήταν το επάγγελμά σου αν ανήκες στην τάξη των
Ομοίων;

Επάγγελμα

Στρατιώτες

Οι Περίοικοι

- Δε διαθέτουν λόγο στο χειρισμό των κρατικών υποθέσεων
- Ασχολούνταν με τις παραγωγικές δραστηριότητες
- Είχαν την υποχρέωση να υπηρετούν στο σπαρτιατικό στρατό ως οπλίτες με βαρύ οπλισμό.

Οι περίοικοι

Π9: Το δεύτερο σε πληθυσμό τμήμα ήταν οι περίοικοι, οι οποίοι ήταν βέβαια ελεύθεροι δεν είχαν όμως πλήρη πολιτικά δικαιώματα. Στη Λακεδαίμονα ανήκαν και οι περιοχές εκείνες που βρίσκονταν στους πρόποδες του Ταΰγετου και του Πάρνωνα ή ήταν παράλιες. Οι κάτοικοι των περιοχών αυτών ονομάζονταν περίοικοι, δωρικής καταγωγής και μιλούσαν τη δωρική διάλεκτο των Σπαρτιατών. Οι περίοικοι δεν είχαν πολιτικά δικαιώματα στη Σπάρτη, ζούσαν όμως σε αυτοδιοικούμενες κοινότητες. Πλήρωναν τακτικές εισφορές στην πόλη και ήταν υποχρεωμένοι όταν υπήρχε ανάγκη, να στρατεύονται μαζί με τους Σπαρτιάτες. Καλλιεργούσαν τα λιγότερα εύφορα εδάφη και ασχολούνταν με τα επαγγέλματα που ήταν απαγορευμένα για τους Σπαρτιάτες: έμποροι, κάπηλοι ή χειροτέχνες.

Baltrusch Ernst (1998), *Σπάρτη –Η ιστορία, η κοινωνία και ο πολιτισμός της αρχαίας λακωνικής πόλης-*, μτφρ.Χρήστος Π. Μπαλόγλου, Αθήνα: Δημ.Ν.Παπα- δήμα, σελ. 35-36

Γλωσσάριο

κάπηλοι: ιδιοκτήτες

Ταβέρνας.

4.2) Που κατοικούσαν οι περίοικοι, σύμφωνα με την πηγή Π9;

Οι εἰλωτες

- Οι εἰλωτες ἦταν το κατώτερο κοινωνικό στρώμα
- Ἀνήκαν στο Σπαρτιατικό κράτος, για το οποίο και δούλευαν
- Ἀκολουθούσαν στη μάχη τον Σπαρτιατικό Στρατό, ως ελαφρά οπλισμένοι στρατιώτες

Οι εἰλωτες

Π10: Τέλος το τρίτο και μεγαλύτερο τμήμα του πληθυσμού ήταν οι εἰλωτες οι οποίοι δεν ήταν ελεύθεροι [...]. Οι εἰλωτες προήλθαν από τον πληθυσμό της Μεσσηνίας που κατὰ κτήθηκε από τους Δωριείς. Ανήκαν στο κράτος της Σπάρτης και ήταν δημόσιοι δούλοι. Η χρησιμοποίησή τους συνδέονταν με την καλλιέργεια του «κλήρου» της γης που παραχωρήθηκε σε κάθε σπαρτιατική οικογένεια. Ήταν δεμένοι με τον «κλήρο», το κτήμα δηλ. που καλλιεργούσαν αυτοί και η οικογένειά τους, και είχαν υποχρέωση να δίνουν ένα μέρος της συγκομιδής τους στον Σπαρτιάτη κύριο του κτήματος. Σε περιορισμένο ποσοστό οι εἰλωτες στρατεύονταν, κυρίως ως ελαφρά οπλισμένοι ή ως κωπηλάτες. Ως ανταμοιβή για την υπηρεσία τους αυτή μπορούσαν να ελευθερωθούν και να κατοικούν όπου αυτοί επιθυμούν.

Baltrusch Ernst (1998), Σπάρτη – *Η ιστορία, η κοινωνία και ο πολιτισμός της αρχαίας λακωνικής πόλης*-, μτφρ. Χρήστος Π. Μπαλόγλου, Αθήνα: Δημ. Ν. Παπαδήμα, σελ.37

Αναλογία Ομοίων προς Είλωτες:

1

10

Η σπαρτιατική κοινωνία

Σπαρτιάτες

Οι Δωριείς που κατέλαβαν την Σπάρτη.
Ασχολούνταν με τα πολιτικά
και στρατιωτικά

Περίοικοι

- Κατοικούσαν σε οικισμούς γύρω από τη Σπάρτη
- Δεν είχαν πολιτικά δικαιώματα
- Ακολουθούσαν τους Σπαρτιάτες στις εκστρατείες
- Ασχολούνταν με εμπόριο (και γεωργία κτηνοτροφία).

Είλωτες

- Οι παλιοί κάτοικοι της περιοχής που είχαν γίνει δούλοι.
- Καλλιεργούσαν τη γη κι έδιναν μέρος της παραγωγής στους ιδιοκτήτες-Σπαρτιάτες

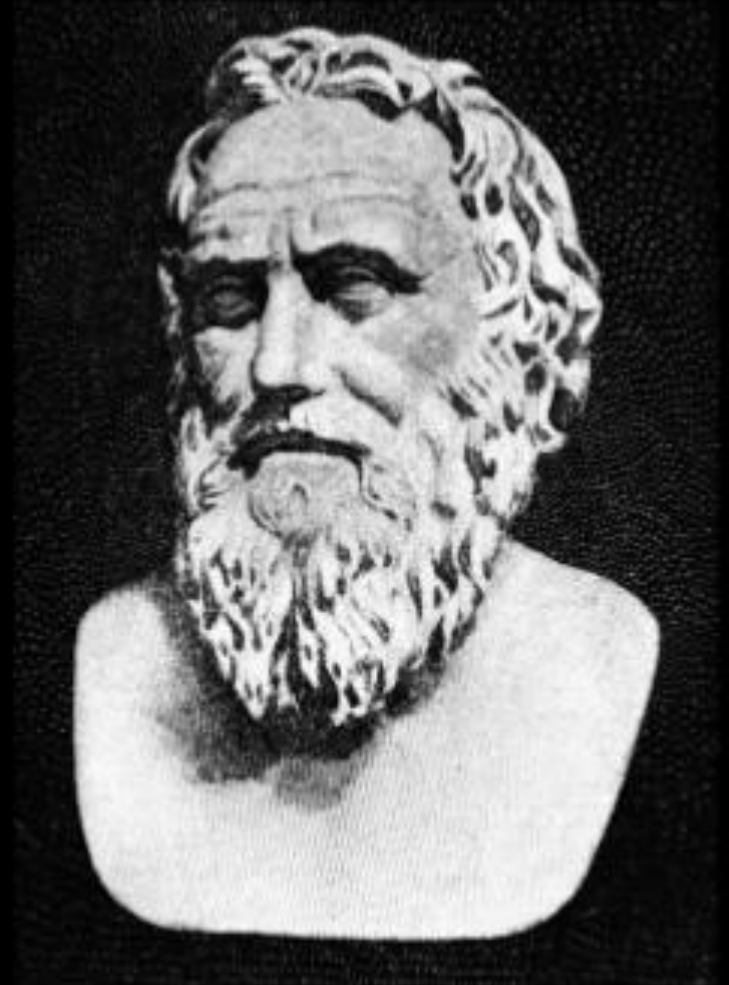
ΤΟ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑ ΤΗΣ ΣΠΑΡΤΗΣ

- Σύμφωνα με την παράδοση, ήταν έργο του μεγάλου νομοθέτη Λυκούργου (8^{ος} – 7^{ος} αι. π.Χ.).
- Λεγόταν ότι τη νομοθεσία του την είχε παραλάβει από το μαντείο των Δελφών (Μεγάλη ρήτρα).

ΤΟ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑ ΤΗΣ ΣΠΑΡΤΗΣ ΚΑΙ Ο ΕΜΠΝΕΥΣΤΗΣ ΤΟΥ

Εμπνευστής:

- Λυκούργος, ο νομοθέτης της Σπάρτης
- Επέβαλλε αυστηρούς κανόνες

Λυκούργος

- Τη ζωή και το νομοθετικό έργο του περίφημου αρχαίου Σπαρτιάτη νομοθέτη **Λυκούργου**, την καλύπτει η ομίχλη των μύθων και των θρύλων της αρχαιότητας και μερικοί ιστορικοί των νεότερων χρόνων υποστήριξαν ότι αυτός δεν ήταν ιστορικό πρόσωπο αλλά συμβολική μορφή.
- Βασιλιάς της **Σπάρτης**, έζησε περίπου στα **800 π.Χ.**, ταξίδεψε σε πολλά μέρη της γης, επισκέφτηκε την **Κρήτη** και, πολύ πιθανό, την **Αίγυπτο**, τη **Λιβύη** και την **Ιβηρία**. Επιστρέφοντας στη Σπάρτη φρόντισε να μεταρρυθμίσει το σπαρτιατικό πολίτευμα. Ο μύθος λέει ότι έφυγε από τη Σπάρτη για πάντα, ώστε να μην αλλάζουν τη νομοθεσία του οι συμπολίτες του, που είχαν ορκιστεί να μην το κάνουν παρά μόνο αν κάποτε επέστρεφε.

- **Οι κυριότερες μεταρρυθμίσεις του Λυκούργου ήταν:**

- **Η σιδερένια πειθαρχία των πολιτών** κι η **κοινή μόρφωση των αγοριών και των κοριτσιών** καθώς κι η **σκληραγώγησή** τους από την παιδική ηλικία.
- **Η απαγόρευση της χρήσης ασημένιων και χρυσών νομισμάτων**, αλλά μόνο **σιδερένιων**, για να είναι βαριά και να δυσκολεύουν τους Σπαρτιάτες στη μεταφορά τους.
- Η υποχρέωση της **υποταγής των νεότερων στους γεροντότερους**, καθώς κι άλλες σχετικές με τη διακυβέρνηση της πολιτείας.

Αυτοί οι θεσμοί στάθηκαν ως οι θεμελιώδεις αρχές του σπαρτιατικού πολιτεύματος.

ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΑΚΗΣ ΧΡΗΣΤΟΣ ΦΙΛΟΛΟΓΟΣ
ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΓΑΖΙΟΥ

- **ΠΟΛΙΤΕΥΜΑ ΟΛΙΓΑΡΧΙΚΟ ΚΑΙ
ΑΝΕΛΕΥΘΕΡΟ**
- **ΣΥΝΔΥΑΖΕΙ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΟΛΩΝ ΤΩΝ
ΠΟΛΙΤΕΥΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΑΡΧΑΪΚΗΣ
ΕΠΟΧΗΣ ΜΕ ΣΤΟΧΟ ΤΗΝ
ΑΠΟΤΡΟΠΗ ΤΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ
ΣΥΓΚΡΟΥΣΕΩΝ ΚΑΙ
ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ – ΠΟΛΙΤΙΚΗ
ΙΣΟΡΡΟΠΙΑ – ΣΤΑΘΕΡΟΤΗΤΑ**

ΤΑ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΑ ΟΡΓΑΝΑ ΤΗΣ ΣΠΑΡΤΗΣ

- Οι δύο βασιλείς
  - το γεγονός αυτό προέκυψε, σύμφωνα με μία άποψη, ως ανάγκη, από τη γέννηση κάποτε δίδυμων διαδόχων
  - οι βασιλείς δεν είχαν πολλές αρμοδιότητες: ήταν θρησκευτικοί και στρατιωτικοί αρχηγοί
- Οι πέντε έφοροι
  - υπεύθυνοι για την άμυνα και τις εξωτερικές σχέσεις του κράτους
  - είχαν την ουσιαστική εξουσία στην πόλη
- Η γερουσία
  - ήταν ένα συμβούλιο από 28 άτομα (+ 2 βασιλείς) που είχαν ηλικία άνω των εξήντα ετών (60-)
  - κύριο έργο είχε να προετοιμάζει τα θέματα που υποβάλλονταν για έγκριση στην Απέλλα / ήταν και το ανώτατο δικαστήριο της Σπάρτης
- Η Απέλλα
  - η γενική συνέλευση των Σπαρτιατών
  - συμμετείχαν όλοι οι Σπαρτιάτες – Όμοιοι που είχαν συμπληρώσει το τριακοστό έτος (30-) της ηλικίας τους
  - εξέλεγε τους Εφόρους και τα μέλη της Γερουσίας, αποφάσιζε για πόλεμο και ειρήνη, επικύρωνε νόμους
  - οι αποφάσεις λαμβάνονταν διά βοής

ΤΑ ΟΡΓΑΝΑ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ

Οι δύο βασιλιάδες

Π16: «Στη Σπάρτη, υπήρχαν ταυτόχρονα δύο βασιλιάδες από τους οποίους ο ένας, τον οποίο όριζαν οι έφοροι, συνόδευε ως αρχιστράτηγος το στρατό κατά τις εκστρατείες του, και ο άλλος έμενε στην πόλη, ώστε η Σπάρτη να μη μένει ποτέ από βασιλιά.

Οι βασιλιάδες της Σπάρτης ήταν αφενός οι αρχιερείς (του Δία) και αφετέρου οι αρχηγοί της πολιτείας ή του κράτους και συγκεκριμένα είχαν τα εξής καθήκοντα: τελούσαν τις θυσίες, εκδίκαζαν τις οικογενειακού δικαίου δίκες, οδηγούσαν το στρατό ως αρχιστράτηγοι, προέδρευαν της Γερουσίας με δικαίωμα ψήφου, προέδρευαν των μεγάλων αγώνων κ.α. Η βασιλεία της Σπάρτης, όπως και στις άλλες πόλεις, είχε κληρονομικό χαρακτήρα»

Κρασσανάκης Α (2007), *Σπάρτη, Λακεδαιμονίων πολιτεία, οι βασιλείς*, σελ 37.

Γλωσσάριο

αρχιερείς: οι ανώτατοι θρησκευτικοί ιερείς

Η Γερουσία

Π17: «Η Γερουσία στη Σπάρτη αποτελού - νταν από 28 μέλη και τους δύο βασιλιάδες[.]. Τα μέλη της σπαρτιατικής Γερου - σίας ήταν πολίτες άνω των 60 ετών, των οποίων η εκλογή στο ισόβιο αυτό αξίωμα αποτελούσε είδος επιβράβευσης για το συ - νολο του έργου και της προσφοράς τους. Δηλαδή τα μέλη της Γερουσίας εκλέγονταν με κριτήριο την ηθική τους αρετή και την προσφορά τους στο κράτος. Οι γερουσιαστές συνεδρίαζαν στο βουλευτήριο. Η αρμοδιότητα τους ήταν να επιλέγουν εκείνα τα θέματα, τα οποία θα συζητούσε η συνέλευση του λαού, η Απέλλα.

Κρασσανάκης Α. (2007), *Σπάρτη, Λακεδαιμονίων πολιτεία, η Γερουσία*, σελ. 37

Οι πέντε έφοροι

Π19: «Οι Έφοροι ήσαν απλοί πολίτες που εκλέγονταν στο αξίωμα αυτό για ένα χρόνο από την Απέλλα και ο προϊστάμενος (άρχοντάς) τους ήταν και ο "επώνυμος" της πόλεως πού έδινε το όνομά του στο έτος. Δική τους αρμοδιότητα ήταν η εποπτεία για την τήρηση των νόμων, την ομαλή λειτουργία της διοίκησης, την αγωγή των νέων, τη συμπεριφορά των πολιτών και αρχόντων, τη διαχείριση του δημόσιου χρήματος. Σταδιακά απέκτησαν μεγάλη δύναμη και κατά τους κλασικούς χρόνους ήταν ουσιαστικά οι ρυθμιστές του πολιτεύματος, του νομοθετικού έργου και της εξωτερικής πολιτικής. Πιο απλά, οι έφοροι ήσαν άρχοντες ετήσιοι οι οποίοι εκλέγονταν από το σύνολο των πολιτών. Είχαν νομοθετικές και δικαιοδοτικές αρμοδιότητες, που με την πάροδο των ετών ενισχύθηκαν, ώστε έκαναν έλεγχο ακόμη και στους βασιλείς. Είχαν την ανώτατη εποπτεία της αγοράς, όπου βρισκόταν το εφορείο. Ο πρώτος από τους εφόρους ήταν ο επώνυμος άρχοντας τους έτους».

Κρασσανάκης Α(2007), *Σπάρτη, Λακεδαιμονίων πολιτεία, οι πέντε έφοροι*, σελ 38-39.

Η Απέλλα

Π18: «Η Απέλλα αποτελούνταν από όλους τους πολίτες άνω των 30 ετών. Συνεδρίαζε κάθε πανσέληνο στην ύπαιθρο. Αποφάσιζαν περί πολέμου και ειρήνης, σπονδών, εξωτερικής πολιτικής και απελευθέρωσης των ειλώτων. Όριζαν τον αρχηγό κάθε στρατιάς, εξέλεγαν τους γέροντες, τους εφόρους, τους παιδονόμους και ψήφιζαν νόμους»

Κρασσανάκης Α.(2007), *Σπάρτη, Λακεδαιμονίων πολιτεία, η Απέλλα*, σελ 38.

Συνθετική Δραστηριότητα:

Συμπληρώνω παρακάτω τα όργανα της πολιτείας των Σπαρτιατών και τις αντίστοιχες αρμοδιότητές τους.

**ΤΑ ΟΡΓΑΝΑ
ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ**

- **Σπαρτιάτες ή όμοιοι:** ασχολούνταν μόνο με τα πολιτικά ζητήματα και τη στρατιωτική άσκηση.
- **Περίοικοι:** ασχολούνταν με τη γεωργία και τη βιοτεχνία, εκτός από το εμπόριο, και συμμετείχαν και αυτοί στις εκστρατείες. Υπάρχουν πολλές θεωρίες για την καταγωγή τους.
- **Εἰλωτες:** ανήκουν στο σπαρτιατικό κράτος και όχι σε κάποιο άρχοντα ή οικογένεια. Σ' αυτά άλλωστε διαφέρουν κι από τους άλλους δούλους. Ήταν υποχρεωμένοι να ακολουθούν τους Σπαρτιάτες στις μάχες.
- **Νεοδαμώδεις:** οι εἰλωτες που είχαν κερδίσει την ελευθερία τους λόγω κάποιας ανδραγαθίας στη μάχη.
- **Δύο βασιλιάδες:** είχαν περισσότερη θεσμικές εξουσίες σε καιρό ειρήνης. Είχαν, όμως, περισσότερα προνόμια απ' όλους τους Σπαρτιάτες. Έπαιρναν μεγαλύτερο κλήρο γης και μεγαλύτερη μερίδα στα συσσίτια. Επίσης, στον πόλεμο έπαιρναν διπλό μερίδιο στα λάφυρα.
- **Πέντε έφοροι:** η εξουσία τους ήταν πολύ σύντομη, μόλις ένα χρόνο, αλλά είχε πολλές αρμοδιότητες, καθώς διαπραγματεύονταν όλες τις εσωτερικές και εξωτερικές υποθέσεις του κράτους.
- **Απέλλα:** το ανώτατο όργανο εξουσίας στη Σπάρτη (τυπικά όμως).
- **Γερουσία:** αποτελούνταν από 28 σοφούς γέροντες άνω των 60 ετών και τους 2 βασιλείς).

Σπάρτη: Η κοινωνία και το πολίτευμα

1. Σημειώνω Σ για σωστό και Λ για λάθος.

- A. Η κοινωνία της Σπάρτης ήταν χωρισμένη με βάση την οικονομική κατάσταση των πολιτών.
- B. Οι Σπαρτιάτες φρόντιζαν πάρα πολύ το σώμα τους.
- Γ. Στα περίχωρα της Σπάρτης έμεναν οι ειλωτες.
- Δ. Αν κάποιος Σπαρτιάτης ήταν 40 χρονών δεν μπορούσε να συμμετέχει στην Απέλλα.
- Ε. Η Σπάρτη κινδύνευε από τους ειλωτες.

2. Κυκλώνω τη σωστή απάντηση.

- Οι περίοικοι ασχολούνταν κυρίως με :
α. συνεταιρισμούς   β. το εμπόριο   γ. τη γεωργία
- Την εξουσία στην πολιτική ζωή της Σπάρτης είχε/είχαν:
α. οι πέντε έφοροι   β. οι δυο βασιλιάδες   γ. η Απέλλα
- Οι Σπαρτιάτες καθημερινά:
α. έπαιζαν   β. γυμνάζονταν   γ. πολεμούσαν
- Σε καιρό πολέμου αρχηγός του στρατού γινόταν:
α. ο ένας βασιλιάς   β. ο στρατηγός   γ. ένας έφορος
- Συχνές ήταν οι επαναστάσεις των:
α. περίοικων   β. Σπαρτιατών   γ. ειλώτων

3. Πώς ήταν χωρισμένη η κοινωνία της Σπάρτης.

(Συμπληρώνω τα κενά με τις κατάλληλες λέξεις)

Η κοινωνία της Σπάρτης αποτελούνταν από:

- α. τους _____, οι οποίοι δεν είχαν πραγματική εξουσία σε καιρό ειρήνης.
- β. τους _____, που ουσιαστικά ασκούσαν την εξουσία.
- γ. τους _____, δηλαδή τους Δωριείς που ίδρυσαν το κράτος της _____
- δ. τους _____, τους παλιούς κατοίκους της _____ που είχαν γίνει ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΑΚΗΣ ΧΡΗΣΤΟΣ ΦΙΛΟΛΟΓΟΣ
- ε. τους _____, που ζούσαν στα περίχωρα.

ΣΠΑΡΤΙΑΤΙΚΗ ΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΑΚΗΣ ΧΡΗΣΤΟΣ ΦΙΛΟΛΟΓΟΣ
ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΓΑΖΙΟΥ

Γέννηση

Η πρώτη σκληρή δοκιμασία

ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΑΚΗΣ ΧΡΗΣΤΟΣ ΦΙΛΟΛΟΓΟΣ
ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΓΑΖΙΟΥ

...ίσως και η τελευταία

ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΑΚΗΣ ΧΡΗΣΤΟΣ ΦΙΛΟΛΟΓΟΣ
ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΓΑΖΙΟΥ

Καιάδας

Μόλις γεννιόταν το παιδί, η μητέρα του το έπλενε με κρασί, για να πιστοποιήσει αν η κράση του ήταν γερή. Εάν το παιδί ήταν αδύναμο, πέθαινε. Αργότερα ο πατέρας του το πήγαινε στην Λέσχη, το μέρος όπου συνεδρίαζε το κρατικό συμβούλιο των γερόντων, οι οποίοι το εξέταζαν προσεκτικά. Αν εύρισκαν ότι το παιδί ήταν ελαττωματικό ή κακόμορφο, με εντολή των Εφόρων το πέταγαν στον *Καιάδα*, τον επονομαζόμενο *Αποθέτη*, μια σχισμή στο βουνό Ταΰγετο.

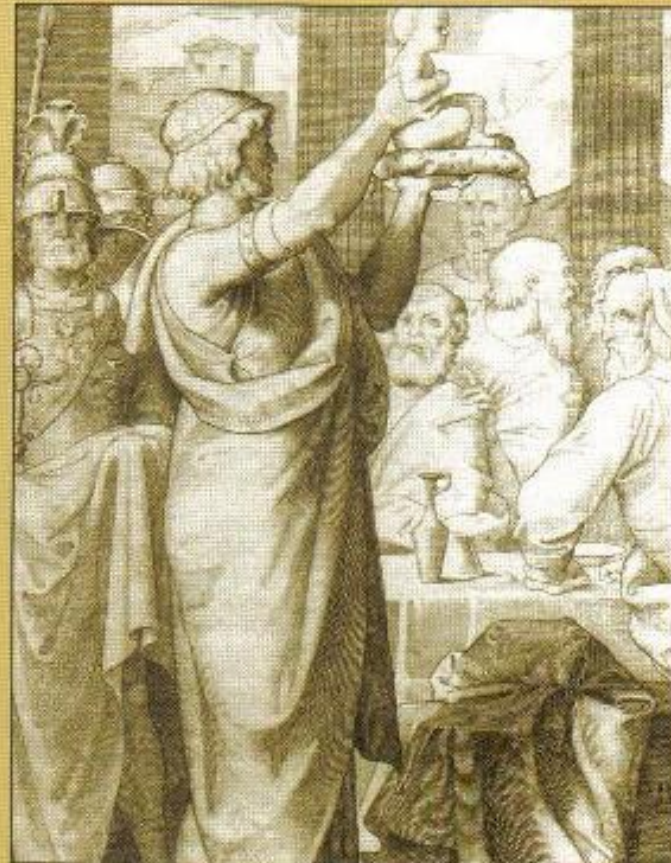
Π23: «Οι γέροντες εξέταζαν το νεογέννητο και αν το έβρισκαν καλοσχηματισμένο και ρωμαλέο, επέτρεπαν στους γονείς του να το αναθρέψουν. Αν όμως ήταν ασθενικό και με κακή διάπλαση, το έστελναν στους Αποθέτες, δηλαδή σε έναν τόπο βαραθρώδη κοντά στον Ταΰγετο». Πλούταρχος, Λυκούργος 12, Μτφ: Γ.Α. Ράπτης (2003). Θεσσαλονίκη:Ζήτρος.στο site:www.greek-language.gr/

Γλωσσάριο:

βαραθρώδης: με βαθιές χαράδρες

ρωμαλέο: δυνατό

Αποθέτες: μέρος όπου έριχναν τα καχεκτικά (ασθενικά) παιδιά. Δεν πρέπει σύμφωνα με τους ιστορικούς να συγχέεται με τον Καιάδα

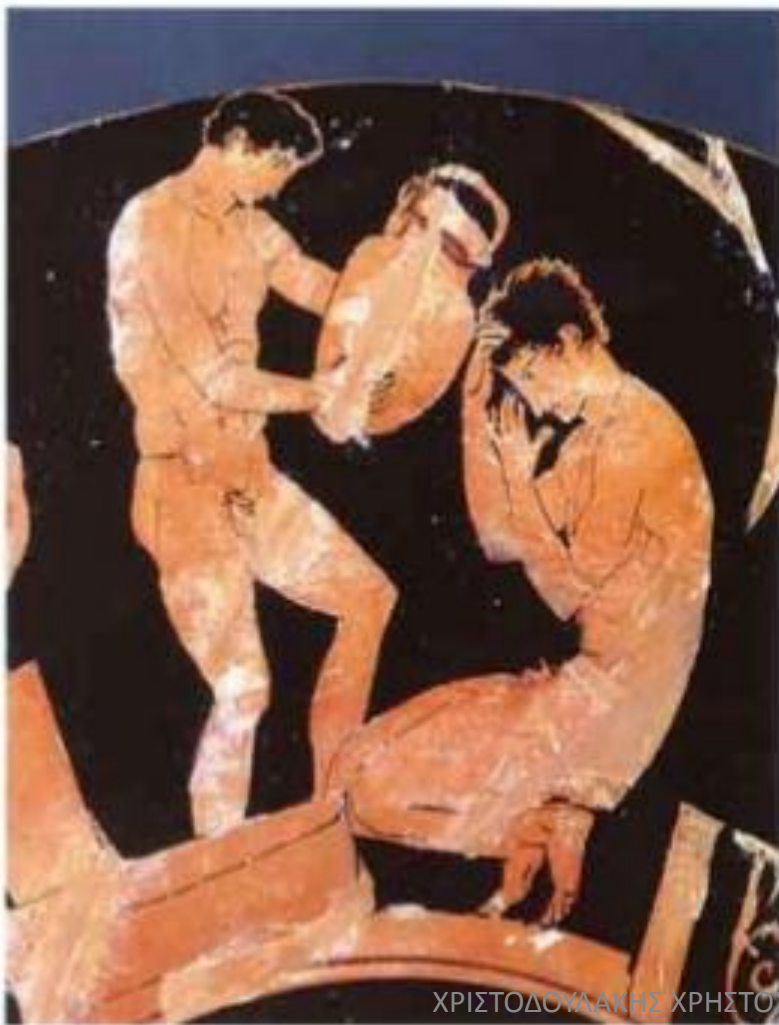
Π24: Baltrusch Ernst(1998), Σπάρτη – Η ιστορία, η κοινωνία και ο πολιτισμός της αρχαίας Λακωνικής πόλης, μτφ: Χρήστος Π.Μπάλογλου Αθήνα: Δημ. Ν.Παπαδήμα, σελ. 105

Αν αποφύγεις τον Καιάδα

θα σε περιμένει η Αγωγή

ΑΓΟΡΙΑ

Έμεναν ως 7
χρονών σπίτι τους.

Από επτά χρόνων

Σκληρή εκπαίδευση

ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΑΚΗΣ ΧΡΗΣΤΟΣ ΦΙΛΟΛΟΓΟΣ
ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΓΑΖΙΟΥ

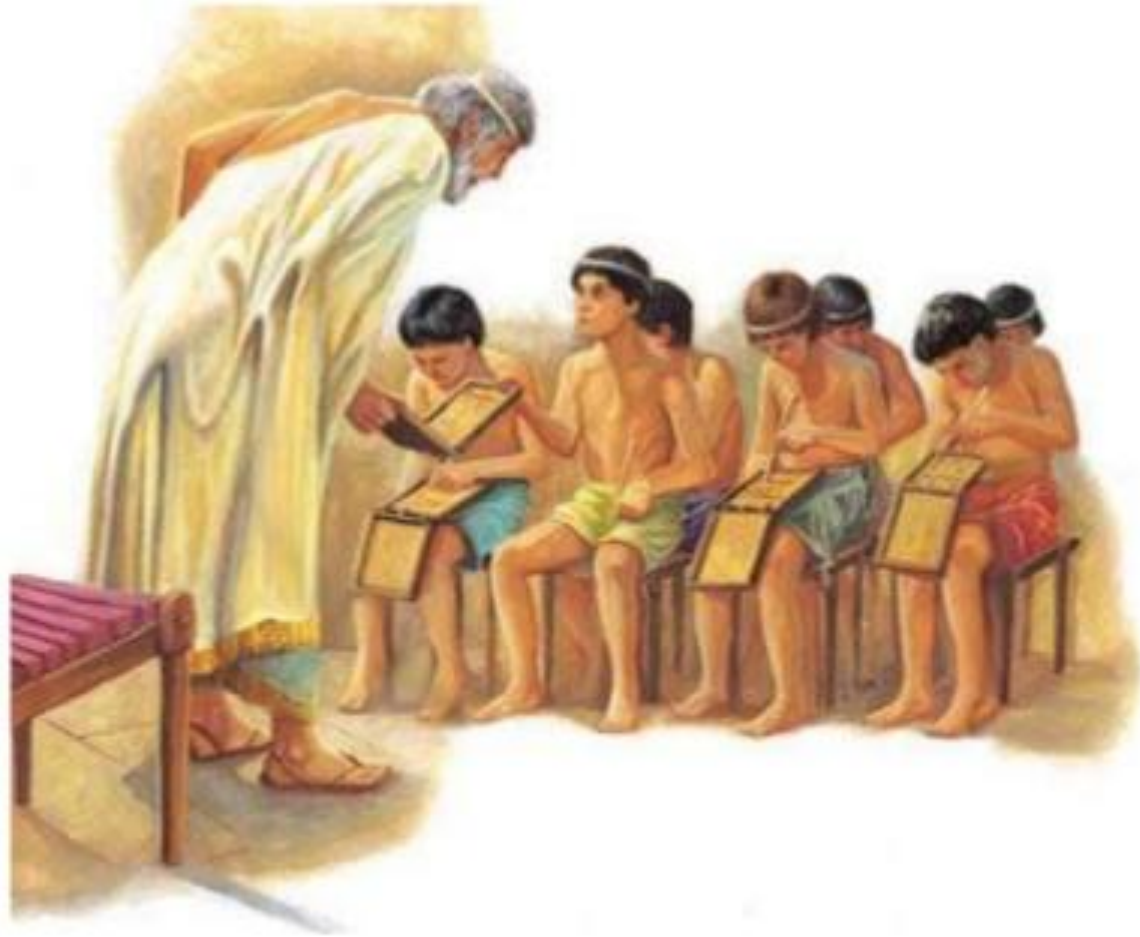
ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΑΚΗΣ ΧΡΗΣΤΟΣ ΦΙΛΟΛΟΓΟΣ
ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΓΑΖΙΟΥ

ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΑΚΗΣ ΧΡΗΣΤΟΣ ΦΙΛΟΛΟΓΟΣ
ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΓΑΖΙΟΥ

Τους αναλάμβανε η πόλη.
Η εκπαίδευσή τους ήταν σκληρή.

Η ΑΓΩΓΗ ΤΩΝ ΝΕΩΝ ΣΤΗ ΣΠΑΡΤΗ (ΑΓΟΡΙΩΝ ΚΑΙ ΚΟΡΙΤΣΙΩΝ)

- Ο τρόπος με τον οποίο είχε οργανωθεί η ζωή στη Σπάρτη – κύριο μέλημα της πόλης η στρατιωτική της θωράκιση και η δημιουργία γενναίων πολεμιστών – επηρέασε και την αγωγή των νέων (είχε στρατιωτικό χαρακτήρα):
  - Τα αγόρια από την ηλικία των επτά ετών τα αναλάμβανε η πόλη. Ζούσαν όλα μαζί σε ομάδες (αγέλες-στρατόπεδα μέχρι 30 χρ.), όπου μάθαιναν να υπομένουν τη σκληρή ζωή και τις κακουχίες, να είναι γενναίοι, να πειθαρχούν, να αγαπούν την πατρίδα, να μη φλυαρούν αλλά να μιλούν σύντομα και εύστοχα (λακωνισμός). Διδάσκονταν ανάγνωση, γραφή, μουσική (ενθουσιασμός) και χορό (ομαδικότητα).
  - Τα κορίτσια εκπαιδεύονταν με ανάλογο τρόπο σε γυμναστήρια – στρατόπεδα και συμμετείχαν ελεύθερα σε πολλές εκδηλώσεις της πόλης (αθλητικοί αγώνες). Έπρεπε και αυτά να αποκτήσουν δυνατό σώμα και να διαπλάσουν ηθικό χαρακτήρα. Έτσι θα μπορούσαν στο μέλλον να γεννήσουν υγιή και αρτιμελή παιδιά και γίνουν άξιες μητέρες (που θα ενέπνεαν στους γιους τους τα πατριωτικά και ηρωικά ιδανικά της Σπάρτης).

Ο παιδονόμος

Π28: Ιστορία Δ' Δημοτικού, Σπάρτη: η ζωή στην πόλη, σελ 36.

Γλωσσάριο

Ατίθασο: Ζωηρό

Μαστιγοφόροι: Αυτοί που έχουν μαστίγιο

Π29 «Ο Λυκούργος όμως αντί να έχει ο κάθε νέος από ένα δούλο παιδαγωγό χωριστά στο σπίτι του, καθόρισε για όλους μαζί να επιβλέπει την αγωγή τους ένας άνδρας, από κείνους που ασκείται η ουσιαστικότερη εξουσία, που ονομάζεται παιδονόμος, και αυτόν τον έκανε υπεύθυνο και να συγκεντρώνει τα παιδιά και να φροντίζει, αν κάποιο απ' αυτά είναι πονηρό ή ατίθασο, να τα τιμωρεί αυστηρά. Του έδωσε επίσης και μαστιγοφόρους για τους έφηβους, για να τους χτυπούνε όποτε χρειαζόταν, με αποτέλεσμα να υπάρχει στην αγωγή μεγάλος σεβασμός και αυστηρή πειθαρχία.

Ξενοφώντος «*Λακεδαιμονίων Πολιτεία*» μετάφραση, Γ.Α. Ράπτης (2003). Θεσσαλονίκη: Ζήτρος στο site: www.greek-language.gr/

Π30: «Από την ηλικία των έξι ετών και μετά τα αγόρια απομακρύνονταν από τη φροντίδα των γονιών τους και υποβάλλονταν σε ένα σκληρό σύστημα κρατικής εκπαίδευσης που ήταν γνωστό ως αγωγή. Σκοπός της αγωγής ήταν να κάνει τα παιδιά υπάκουα και πειθαρχημένα. [...] Τα παιδιά χωρίζονταν σε αγέλες κάτω από τον έλεγχο ενός εκπαιδευτικού διευθυντή που ήταν γνωστός ως παιδονόμος.[...].

Garland Robert (1998), *Οι Αρχαίοι Έλληνες και η καθημερινή τους ζωή*, μτφρ Δ. Γεδεών , Αθήνα: Βασδέκη, σελ 117.

Κακουχίες

- Ένα ρούχο χειμώνα καλοκαίρι
- Ο ύπνος πάνω σε καλάμια από τις όχθες τού Ευρώτα,

Π33: «Όσο προχωρούσε η ηλικία τους, τόσο εντατικότερη γινόταν η εξάσκησή τους. Τα κούρευαν σύρριζα και τα συνήθιζαν να περπατούν ξυπόλητα και να παίζουν, συνήθως γυμνά. Όταν ήταν νέοι δεν φορούσαν χιτώνα, άλλα φορούσαν ένα μόνο ιμάτιο όλο το χρόνο, και έτσι γίνονταν σκληροτράχηλοι στο σώμα, το οποίο δε συνήθιζαν στα λουτρά και τα αρώματα.

Κοιμούνταν μάζα κατά ίλες και ομάδες πάνω σε στρώματα που τα έκαναν οι ίδιοι, κόβοντας με τα χέρια τους και όχι με μαχαίρια τις κορφές από τα καλάμια που φύτρωναν κοντά στον ποταμό Ευρώτα.»

Πλούταρχος, *Περί της Αλεξάνδρου τύχης ή αρετής, Λακωνικά Αποφθέγματα*, μτφρ: Γ.Α. Ράπτης, Θεσσαλονίκη: Ζήτρος, σελ. 471.

Π34: «Μάθαιναν τα απαραίτητα γράμματα. Άλλες μορφές μάθησης τις απαγόρευαν και τους δασκάλους και τις θεωρίες τους. Εκπαίδευσή τους ήταν να άρχονται σωστά και να υπομένουν τους κόπους, και κατά τις μάχες ή να νικούν ή να πεθαίνουν.

Πλούταρχος, *Περί της Αλεξάνδρου τύχης ή αρετής-Λακωνικά Αποφθέγματα*, μτφρ: Γ.Α.Ράπτης, Θεσσαλονίκη: Ζήτρος, σελ. 471.

Γλωσσάριο

σκληροτράχηλος: αυτός που δεν κουράζεται εύκολα και έχει εξαιρετική αντοχή

ίλες, ομάδες

ιμάτιο: ρούχο

Αυστηροί κανόνες

Σκληρές ποινές

ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΑΚΗΣ ΧΡΗΣΤΟΣ ΦΙΛΟΛΟΓΟΣ
ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΓΑΖΙΟΥ

Η σκληραγώγηση των νέων – Ο μέλας ζωμός

Π31: «Γι' αυτό και το φαγητό ήταν λιγοςτό, για να συνηθίζουν δηλαδή να μην αισθάνονται ποτέ χορτάτοι και να αντέχουν να πεινούν. Γιατί έτσι, πίστευαν, ότι και στον πόλεμο θα ήταν περισσότερο χρήσιμοι, αν δηλαδή μπορούσαν να πολεμούν και νηστικοί, και ότι θα ήταν πιο εγκρατείς και ευκίνητοι, αν ζούσαν τον περισσότερο καιρό λιτοδίαιτα. Το να αντέχουν την πείνα και να τρώνε το οποιοδήποτε φαγητό, πίστευαν ότι κάνει τα σώματα τους πιο υγιή και με περισσότερη ευεξία λόγω της έλλειψης τροφής[...]».

Πλούταρχος, *Περί της Αλεξάνδρου τύχης ή αρετής*, - *Λακωνικά Από -φθέγματα*,
μτφρ: Γ.Α Ράπτης,
Θεσσαλονίκη: Ζήτρος,σελ 475.

Π32: «Όσο για το φαγητό, καθόρισε έτσι να σιτίζονται, ώστε ποτέ να μην αισθάνονται βαρυστομαχιά από την πολυφαγία, και να είναι έτοιμοι να αντέξουν στην πείνα, πιστεύοντας ότι όσοι εκπαιδεύονται έτσι θα μπορούσαν πολύ πιο εύκολα, αν χρειαζόταν, να αντιμετωπίσουν την έλλειψη τροφής, και πολύ περισσότερο, αν δινόταν διαταγή, με την ίδια ποσότητα (μερίδα) φαγητού θα περνούσαν περισσότερες μέρες, και λιγότερο θα αισθάνονταν την έλλειψη μαγειρεμένου φαγητού και θα έτρωγαν οτιδήποτε και θα ζούσαν και πιο υγιεινά.

Ξενοφώντας «*Λακεδαιμονίων Πολιτεία*»
μτφρ: Γ.Α. Ράπτης (2003).
Θεσσαλονίκη: Ζήτρος στο site:
www.greeklanguage.gr.

Μέλας Ζωμός

ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΑΚΗΣ ΧΡΗΣΤΟΣ ΦΙΛΟΛΟΓΟΣ
ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΓΑΖΙΟΥ

ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΑΚΗΣ ΧΡΗΣΤΟΣ ΦΙΛΟΛΟΓΟΣ
ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΓΑΖΙΟΥ

Ο μέλανας ζωμός

παρασκευάζονταν από χοιρινό κρέας που το έβραζαν με αίμα και έριχναν αλάτι και ξίδι. Καθένας έτρωγε ορισμένη μερίδα από το ζωμό και συμπλήρωνε το γεύμα του με κριθαρένιο ψωμί, μαύρο κρασί, ελιές και τυρί. Ο μέλανας ζωμός δεν πρέπει να ήταν εύγευστος ούτε εύπεπτος. Όταν αργότερα οι Σπαρτιάτες εγκατέλειψαν τη λιτή ζωή, διατήρησαν για αρκετό καιρό, σαν έθιμο μάλλον παρά σαν τροφή, το μέλανα ζωμό.

Μόρφωση

Πώς μορφώνονταν τα παιδιά
στη Σπάρτη;

Μάθαιναν:

- Ανάγνωση
- Γραφή
- Μουσική
- Χορό

Ο ΛΑΚΩΝΙΣΜΟΣ

Π72: «Οι Σπαρτιάτες μάθαιναν τα παιδιά τους να αποφεύγουν τη φλυαρία και να μιλούν σύντομα και περιεκτικά. Η διατύπωση μιας φράσης με λίγες λέξεις και έξυπνο περιεχόμενο ονομάστηκε λακωνισμός.[...]»

*Πλούταρχος, Λυκούργος, 19, Μτφρ: Γ.Α. Ράπτης (2003).
Θεσσαλονίκη:Ζήτρος.στο site:www. greek -language. gr/*

Π73: «[..] Οι νέοι οδηγούνταν να κρίνουν ορθά και να εκφράζονται με σαφήνεια και συντομία - το περίφημο «λακωνίζειν» - ακόμη με ετοιμότητα και πνεύμα.»

*Ιστορία του ελληνικού έθνους, Αρχαϊκός Ελληνισμός, Αρχαϊκή εποχή,
Η ακμή του αρχαϊκού κόσμου, Εκδοτική Αθηνών, σελ. 263*

Το λακωνίζειν εστί
φιλοσοφείν...

Η ΑΓΩΓΗ ΤΩΝ ΚΟΡΙΤΣΙΩΝ

ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΑΚΗΣ ΧΡΗΣΤΟΣ ΦΙΛΟΛΟΓΟΣ
ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΓΑΖΙΟΥ

Η αγωγή των κοριτσιών

Π36: Οι κοπέλες της Σπάρτης γυμνάζονταν δημόσια στα διάφορα αθλήματα, ακριβώς όπως και τα αγόρια. Πάλευαν, έριχναν το δίσκο και το ακόντιο, που είναι όπλο πολεμικό. Φρόντιζαν για την ευγονία, να ετοιμάζουν μητέρες ρωμαλέες και δυνατές και γυναίκες προικισμένες με αντρικές αρετές. Ο Λυκούργος, καθώς μας λέει ο Πλούταρχος, «για να αποφεύγουν την μαλθακότητα μιας σπιτικής εκπαίδευσης χωρίς σκληραγωγία (όπως των κοριτσιών της Αθήνας) έπρεπε να εμφανίζονται στις λιτανείες γυμνά τα κορίτσια, όπως και τα αγόρια, να χορεύουν και να τραγουδούν στις θρησκευτικές τελετές, μπροστά στα μάτια των αντρών. Έτσι ετοίμαζαν γάμους πολύ αρμονικούς που θα δώσουν στη Σπάρτη παιδιά ρωμαλέα[....].

Flaceliere R. .(1957), *Ο Δημόσιος και ιδιωτικός βίος των αρχαίων Ελλήνων*, μτφ: Γερασ. Δ. Βανδώρου, Αθήνα: Δημ.Ν Παπαδήμα σελ. 109

8.29) Σε ποια αθλήματα γυμνάζονταν οι γυναίκες της Σπάρτης, σύμφωνα με την πηγή και γιατί;

Π37: Αν και η σπιτική ζωή των Σπαρτιατών ήταν εξαιρετικά περιορισμένη οι γυναίκες στην πραγματικότητα απολάμβαναν μεγαλύτερη ελευθερία από ό,τι οι γυναίκες σε πολλά άλλα μέρη του ελληνικού κόσμου. Τα κορίτσια επιτρέπονταν να ανακατεύονται και να κάνουν ελεύθερα παρέα με τα αγόρια. Ακολουθούσαν επίσης ένα εντατικό πρόγραμμα σωματικής εκπαίδευσης που περιλάμβανε δισκοβολία, ακοντισμό και πάλη. Σκοπός αυτού του εκπαιδευτικού προγράμματος ήταν το να εξασφαλιστεί ότι θα γεννούσαν και θα ανέτρεφαν εύρωστα παιδιά.[...]

Garland Robert, (1998) «Οι Αρχαίοι Έλληνες και η καθημερινή τους ζωή»-μτφρ. Δ. Γεδεών, Αθήνα: Βασδέκης, σελ. 118

Δραστηριότητες:

8.30) Η ιστορική πηγή αναφέρεται στο ίδιο θέμα και δίνει τις ίδιες ιστορικές πληροφορίες με την πηγή.

8.31) Διαφοροποιούνται σε κάποιες πληροφορίες οι δύο πηγές **Π36, Π37**;

8.32) Συγκρίνω την αγωγή των αγοριών με των κορίτσιων.

8.33) Βρίσκω την ταυτότητά της ιστορικής πηγής.

Π38: Χάλκινο αγαλματίδιο Σπαρτιάτισσας να τρέχει. Η κόρη τρέχει σε αγώνα δρόμου των Ηραίων, αφήνοντας τα μαλλιά της ελεύθερα κάτω, ενώ το ένδυμα της φθάνει λίγο επάνω από το γόνατο και ο εμπρόσθιος δεξιός της ώμος είναι γυμνός, έως το στήθος της. Σπαρτιατικό έργο, γύρω στα 520-500 π.Χ. Βρετανικό Μουσείο

Π39: Αγόρια και κορίτσια της Σπάρτης καθώς ασκούνται, Baltrusch Ernst (1998), Σπάρτη – Η ιστορία, η κοινωνία και ο πολιτισμός της αρχαίας λακωνικής πόλης-, μτφρ.Χρήστος Π. Μπαλόγλου, Αθήνα: Δημ. Ν. Παπαδόμα, σελ. 98

**ΣΕ ΜΙΑ ΤΕΤΟΙΑ ΧΩΡΑ
ΜΕ ΜΙΑ ΤΕΤΟΙΑ
ΑΓΩΓΗ...**

Ποια θα ήταν τα όνειρα σου;

- Υπακοή στους Νόμους της Σπάρτης
  - Νίκη στη μάχη για την πατρίδα
  - Τιμημένος θάνατος στη μάχη

Αν κατάφερνες να ξεφύγεις από τον Καιάδα, να
ανταπεξέλθεις στην Αγωγή, τότε θα μπορούσες να έχεις την
ύψιστη τιμή να συμμετέχεις σ' αυτό που εκπαιδεύσουν
σ' όλη σου τη ζωή ...

Φάλαγγα των οπλιτών Η φονικότερη πολεμική μηχανή

Η Φάλαγγα

- Ένα σώμα ανθρώπων που κινούνται σαν ένας.
- Η Αγωγή τους έχει φέρει σε επίπεδο η μάχη να είναι λιγότερο κοπιαστική από την εκπαίδευση.
- Η δειλία , ντροπή, χειρότερη από το θάνατο

Σπαρτιατική Φάλαγγα

ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΑΚΗΣ ΧΡΗΣΤΟΣ ΦΙΛΟΛΟΓΟΣ
ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΓΑΖΙΟΥ

Η Σπαρτιατική, όπως και άλλες οπλιτικές φάλαγγες στον Ελλαδικό χώρο, δημιουργήθηκε κατά την Αρχαϊκή Περίοδο. Πιθανότατα η γέννηση της οπλιτικής φάλαγγας στην Σπάρτη και αλλού να συνέπεσε ή να προήλθε από την καθιέρωση του Όπλου (κυκλική Ασπίς διαμέτρου περίπου 90 εκ.) ως αμυντικού εξοπλισμού. Το Όπλον (απ' όπου προκύπτει ο όρος *Οπλίτης*) επέτρεπε την διάταξη των ανδρών σε πυκνό σχηματισμό (*συνασπισμό*), ώστε να παρουσιάζεται στον εχθρό ένα τείχος από ασπίδες, ενώ οι οπλίτες διατηρούσαν την ευχέρεια βάδισης και χρήσης του δόρατος. Υπ' αυτήν την έννοια, η οπλιτική φάλαγγα είναι κάτι τελείως διαφορετικό από τα *τείχη των Δαναών* που περιγράφει ο Όμηρος. Κατά την προγενέστερη εποχή του Χαλκού οι Μυκηναίοι και άλλοι πολεμιστές χρησιμοποιούσαν την λεγόμενη *Ασπίδα Πύργου* η οποία στερεωνόταν στο έδαφος και κάλυπτε όλο το σώμα του πολεμιστή, ο οποίος έβαλλε από πίσω της. Η διάταξη αυτή ήταν καθαρά αμυντική καθώς προσέφερε από καθόλου έως ελάχιστη κινητικότητα στους μετέχοντες. Με το Όπλον, αντίθετα, οι *Οπλίτες* μπορούσαν *συνασπισμένοι* σε φάλαγγα να προχωρούν, να στρέφουν, να αλλάζουν διάταξη και να πολεμούν με σημαντικά μεγαλύτερη ευχέρια.

ΙΣΤΟΡΙΑ του ΕΘΝΟΥΣ τεύχος 7 (ένθετο εφημερίδας "ΕΘΝΟΣ")

Ασπίδα

The 300 Spartans

Π66: «Στην Σπαρτιατική φάλαγγα οπλιτών μετείχαν κατά το μεγαλύτερο διάστημα της αρχαιότητας μόνο Σπαρτιάτες απόφοιτοι της *Αγωγής* με κλήρο γης. Την απόλυτη αρχηγία της Σπαρτιατικής φάλαγγας κατά την εκστρατεία αναλάμβανε ένας εκ των δύο βασιλέων της Πόλης, καθένας εκ των οποίων εκστράτευε και πολεμούσε μέσα στις τάξεις της φάλαγγας. Η Σπαρτιατική φάλαγγα, σε αντίθεση με άλλες οπλικές φάλαγγες στην Ελλάδα δεν ήταν μόνο ένας στρατιωτικός σχηματισμός, αλλά αποτελούσε και μια αστυνομική δύναμη πίσω στην Σπάρτη. Ποτέ δεν εκστράτευσε μακριά από την Σπάρτη το σύνολο της Σπαρτιατικής φάλαγγας. Πάντοτε ένα τμήμα της έμενε πίσω, ως αστυνομική δύναμη, ενώ για τον ίδιο λόγο απαγορευόταν να εκστρατεύσουν ταυτόχρονα εκτός συνόρων και οι δύο βασιλείς».

Πηγή: «*Η Σπαρτιατική φάλαγγα*» από το site:

<http://polioxni.wordpress.com>

Πολεμική Μηχανή

ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΑΚΗΣ ΧΡΗΣΤΟΣ ΦΙΛΟΛΟΓΟΣ
ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΓΑΖΙΟΥ

ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΑΚΗΣ ΧΡΗΣΤΟΣ ΦΙΛΟΛΟΓΟΣ
ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΓΑΖΙΟΥ

ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΑΚΗΣ ΧΡΗΣΤΟΣ ΦΙΛΟΛΟΓΟΣ
ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΓΑΖΙΟΥ

ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΑΚΗΣ ΧΡΗΣΤΟΣ ΦΙΛΟΛΟΓΟΣ
ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΓΑΖΙΟΥ

ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΑΚΗΣ ΧΡΗΣΤΟΣ ΦΙΛΟΛΟΓΟΣ
ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΡΑΖΙΟΥ

ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΑΚΗΣ ΧΡΗΣΤΟΣ ΦΙΛΟΛΟΓΟΣ
ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΓΑΖΙΟΥ

ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΑΚΗΣ ΧΡΗΣΤΟΣ ΦΙΛΟΛΟΓΟΣ
ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΓΑΖΙΟΥ

ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΑΚΗΣ ΧΡΗΣΤΟΣ ΦΙΛΟΛΟΓΟΣ
ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΓΑΖΙΟΥ

ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΑΚΗΣ ΧΡΗΣΤΟΣ ΦΙΛΟΛΟΓΟΣ
ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΓΑΖΙΟΥ

Ζούσαν

Έτρωγαν

Κοιμόντουσαν

ΟΛΟΙ ΜΑΖΙ

Στρατιώτες Οπλίτες

ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΑΚΗΣ ΧΡΗΣΤΟΣ ΦΙΛΟΛΟΓΟΣ
ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΓΑΖΙΟΥ

Όσον αφορά τον οπλισμό, στην Αρχαϊκή Εποχή, φορούσαν κορινθιακό κράνος, περικνημίδες και μπρούτζινο θώρακα, αν και μετά τους Περσικούς Πολέμους, αντικατέστησαν τον μπρούτζινο θώρακα με τον λινοθώρακα ή με τον πιο ελαφρύ εξώμη. Κύρια όπλα τους ήταν το δόρυ, η ασπίδα και το ξίφος. Κατά την εποχή του Πελοποννησιακού Πολέμου, όλες οι ασπίδες των Σπαρτιατών, είχαν γραμμένο το γράμμα Λ (λάμδα), που αντιπροσώπευε την Λακεδαιμονία.

"Ἡ τὰν ἢ ἐπὶ τὰς

Οι Σπαρτιάτες οπλίτες φορούσαν πάντα κόκκινο μανδύα, γιατί κάλυπτε το αίμα εάν πληγώνονταν και επίσης, κατά τον Λυκούργο, τρόμαζε κατά κάποιον τρόπο τον αντίπαλο. Στις μάχες οι Σπαρτιάτες οπλίτες δεν φορούσαν σανδάλια, αλλά πήγαιναν ξυπόλητοι, ώστε να διατηρείται πιο σταθερή η φάλαγγα. Επίσης είναι χαρακτηριστικό ότι άφηναν μακριά μαλλιά και χτενίζονταν πριν τις μάχες. Στην Σπάρτη υπήρχε η αντίληψη ότι οι στρατιώτες έπρεπε να γυρίσουν από την μάχη νικητές ή πεθαμένοι. Είναι χαρακτηριστικό ότι πριν πάνε στην μάχη, όταν η μητέρα έδινε την ασπίδα στο γιο της, έλεγε "Ἡ τὰν, ἢ ἐπὶ τὰς", που σήμαινε ότι ἢ με αυτόν θα γύριζε νικητής ἢ επάνω σε αυτήν νεκρός.

ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΑΚΗΣ ΧΡΗΣΤΟΣ ΦΙΛΟΛΟΓΟΣ
ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΓΑΖΙΟΥ

A handwritten signature in brown ink, likely the artist's name, located in the bottom right corner of the image.

ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΑΚΗΣ ΧΡΗΣΤΟΣ ΦΙΛΟΛΟΓΟΣ
ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΓΑΖΙΟΥ

Π54: « Η επίδειξη δειλίας στη μάχη αποτελούσε τη χειρίστη ατιμωτική πράξη. Οι «ριψασπίδες» αποκλείονταν από τη Λακωνική Πολιτεία, στερούμενοι παράλληλα του δικαιώματος να διεκδικήσουν κάποιο αξίωμα, ενώ όπως μαρτυρεί ο Πλούταρχος (Αγησίλαος, 30, 3-4), κανένας δεν παραχωρούσε την κόρη του για γάμο σε έναν ατιμασμένο».

Ωστόσο, ακόμη και γι' αυτούς, η Πολιτεία είχε προνοήσει, παρέχοντας τους μία ευκαιρία για εξιλέωση. Η αποκάθαρσή τους μπορούσε να συντελεσθεί, εφ' όσον επιδείκνυαν σε κάποια μεταγενέστερη πολεμική σύρραξη γενναιότητα και στρατιωτικό ήθος».

Χαραλαμπόπουλος Ι. (1998), *Σπαρτιατι κά Έθιμα και Παραδόσεις*, Απολλώνειο Φως, στο site: www.spartans.gr.

Π55: «Για την πατρίδα στην πρώτη γραμμή
πολεμώντας να πέσει σαν παληκάρι
κανείς είναι μεγάλη τιμή.[...]»
Τυρταίος, *Θάνατος για την Πατρίδα*
α' μτφρ: Θρ. Σταύρου

Εμπρός παιδιά πατέρων πολιτών της
ηρωικής Σπάρτης, προβάλλετε την
ασπίδα με το αριστερό χέρι, κρατή-
στε το δόρυ θαραλλέα, χωρίς να
υπολογίζεται τη ζωή σας. Αυτό
είναι πατροπαράδοτο στη Σπάρτη»
Τυρταίος, *Έτοιμοι για τη μάχη*,
μτφρ: Διον. Μπιτζελάκη.
στο site: <http://culture.ana.gr/>

Π56: «Την αφεγάδιαστη ασπίδα μου,
που άθελα πλάι στο θάμνο πέ-
ταξα κάποιος εχθρός Σάιος
τώρα τη χαίρεται. Γλίτωση
εγώ τη ζωή μου; Για την
ασπίδα λοιπόν δε με νοιάζει.
Ας πάει στο καλό, θα βρω
καλύτερη εγώ».

Αρχίλοχος, *Η πεταμένη
Ασπίδα*, α, Μτφρ
Θρ. Σταύρου
στο site:
<http://www.scribd.com/>

Τυρταίος, ελεγειακός ποιητής, καταγόταν μάλλον από τις Αφιδνές της Λακεδαίμονος και έζησε τον 7ο αιώνα. Με τις ελεγείες και τους παιάνες του τόνιζε τη στρατιωτική τιμή και την αγάπη προς την πατρίδα.

Αρχίλοχος ήταν αρχαίος λυρικός ποιητής. Καταγόταν από την Πάρο και έζησε τον 7^ο αιώνα π.Χ. Θεωρείται ο δημιουργός του λόγιου ιάμβου και της χρήσης του με σκοπό τη σάτιρα.

Αρμολογία

9.12) Ποιο ιδανικό της Αρχαίας Σπάρτης προβάλλεται από τα ποιήματα του Τυρταίου;

9.13) Ποια άποψη προβάλλεται στο ποίημα του ποιητή ασπίδας; Είναι αντίθετος μεταξύ τους; Είναι υποκειμενική ή αντικειμενική άποψη;

Συνθετική Αρμολογία

9.14) Με ποια από τις δύο απόψεις που προβάλλονται συμφωνείται;

Χρησιμοποιήστε σε ομάδες, καταγράψτε και αντιπαραβάστε τα επιχειρήματά σας υπέρ της μιας ή της άλλης θέσης.

➤ Έτσι είναι πάντα έτοιμοι να αντιμετωπίσουν τον εχθρό μέσα στη Σπάρτη, αλλά και έξω από αυτήν, σε περιοχές που είχαν κατακτήσει

Οι Γυναίκες

Τι κρυβόταν πίσω από αυτούς τους σκληρούς άνδρες;

Η ταν ή επι τας

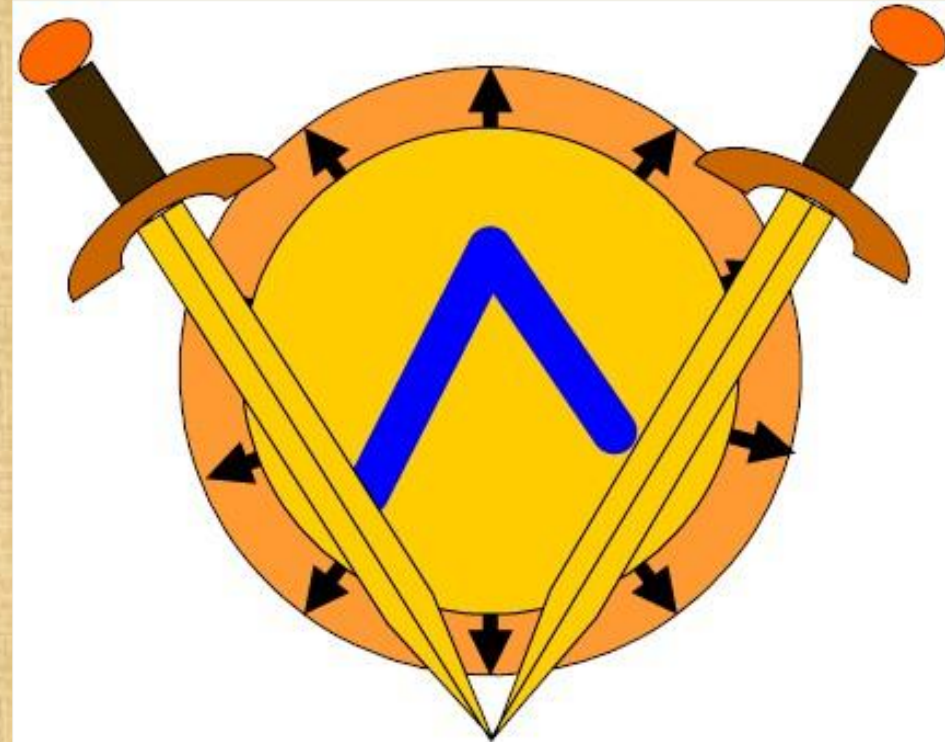
- Η ευχή της μάνας, της συζύγου, της αδελφής.
- Να μην γίνει ο άντρας «ρίψαστις»

Η ΝΙΚΗ ΣΤΗ ΜΑΧΗ-ΑΞΙΑ ΠΙΟ ΣΗΜΑΝΤΙΚΗ ΑΠΟ ΤΗ ΖΩΗ

Π50: «Οι Σπαρτιάτες έδιναν τέτοια ανατροφή στις γυναίκες ώστε να είναι δυνατές στο σώμα και γενναίες στην ψυχή. Άξιες γυναίκες και μάνες πολεμιστών, οι οποίες παρακινούσαν τους άνδρες να δείξουν ανδρεία στην μάχη. Η Σπαρτιάτισσα μητέρα, όταν έδινε την ασπίδα στον γιό της έλεγε ‘ηταν η επιτας’ που σημαίνει ‘ή να την φέρεις πίσω νικητής ή να σε φέρουν πάνω σε αυτήν νεκρό»

Πλούταρχος, *Περί της Αλεξάνδρου τύχης ή αρετής*, -*Λακωνικά Αποφθέγματα*,
μτφρ: Γ.Α Ράπτης, Θεσσαλονίκη:
Ζήτρος, σελ. 505

Π51: www.spartans.gr,

Π52: «Μια μητέρα, όταν ξεπροβόδιζε τα παιδιά της, πέντε συνολικά, που βγήκαν να πολεμήσουν, κάθισε στα προάστια, περιμένοντας ποια εξέλιξη θα είχε η μάχη. Και όταν γύρισε κάποιος και εκείνη τον ρώτησε να μάθει, εκείνος της απάντησε ότι έχουν σκοτωθεί όλα της τα παιδιά, του είπε 'δεν σε ρώτησα αυτό, δειλό ανδράποδο, αλλά τι κάνει η πατρίδα'. Και όταν εκείνος της απάντησε ότι νικά, του είπε: Με ευχαρίστηση λοιπόν δέχομαι και τον θάνατο των παιδιών μου».

Πλούταρχος, *Περί της Αλεξάνδρου τύχης ή αρετής*, -*Λακωνικά Αποφθέγματα*,
μτφρ: Γ.Α Ράπτης, Θεσσαλονίκη: Ζήτρος,
σελ. 501

Π53: Σπαρτιάτισσα που ξεπροβοδίζει τον άντρα στην μάχη.
www.thermopilai.org/.../e-tan-e-epi-tas ,

Γυναίκες στη Σπάρτη

- Είχε αυξημένα προνόμια και αρμοδιότητες στην σπαρτιατική κοινωνία.
- Γυμναζόταν όπως τα αγόρια και οι άνδρες
- Συμμετείχε στην πάλη, εκπαιδευόταν στο δίσκο και στο ακόντιο.
- Μεγάλη σημασία έδιναν στους χορούς.

«Μολών λαβέ»

Ο Λεωνίδας ο Α' (περίπου 540 π.Χ. – 480 π.Χ.) ήταν βασιλιάς της Σπάρτης από τη δυναστεία των Αγιαδών. Ο Λεωνίδας ανέλαβε την ηγεσία του συμμαχικού ελληνικού στρατού και κατάφερε με επιτυχία να τους κρατήσει ενωμένους και να ξεχάσουν τις διαφορές τους. Η στρατιωτική του ευφυΐα έγινε εμφανής στις Θερμοπύλες με το τρόπο που παρέταξε τα στρατιωτικά τμήματα και με τη ταχύτητα με την οποία τα ενάλλασε στο πεδίο της μάχης. Ταυτόχρονα έδειξε και τον ηρωισμό του. Όταν ο Ξέρξης του απέστειλε αγγελιαφόρο και του ζήτησε να παραδώσει τα όπλα και να παραδοθεί, ο Σπαρτιάτης βασιλιάς απάντησε «Μολών λαβέ», δηλαδή «Έλα να τα πάρεις», θέλοντας έτσι να τον προκαλέσει να δώσει μάχη και να αποδείξει την αξία του.

ΧΡΗΣΤΟΔΟΥΛΑΚΗΣ ΧΡΗΣΤΟΣ ΦΙΛΟΛΟΓΟΣ
ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΓΑΖΙΟΥ

Ο βασιλιάς Λεωνίδας έπεσε μαχόμενος κατά των Περσών στο σημείο των Θερμοπυλών και έγινε **σύμβολο πατριωτικής αυτοθυσίας**. Μπροστά στις πολυπληθείς δυνάμεις των Περσών ο Λεωνίδας με 300 Σπαρτιάτες και 700 Θεσπιείς οχυρώθηκαν στις Θερμοπύλες, όπου μετά από προδοσία του Εφιάλτη, εξοντώθηκαν όλοι.

ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΑΚΗΣ ΧΡΗΣΤΟΣ ΦΙΛΟΛΟΓΟΣ
ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΓΑΖΙΟΥ

ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΑΚΗΣ ΧΡΗΣΤΟΣ ΦΙΛΟΛΟΓΟΣ
ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΓΑΖΙΟΥ

ΛΕΩΝΙΔΑΣ

Η αρχαία Σπάρτη ενέπνευσε και το σύγχρονο κινηματογράφο

Σκηνή από την ταινία «300»

ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΑΚΗΣ ΧΡΗΣΤΟΣ ΦΙΛΟΛΟΓΟΣ
ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΓΑΖΙΟΥ

Ο ΘΕΣΜΟΣ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΣΠΑΡΤΗ

Π76: «Ο γάμος στην αρχαία Σπάρτη ήταν θεσμός υποχρεωτικός για όλο τον ελεύθερο και υγιή πληθυσμό, καθώς η αποστολή της οικογένειας στην Σπάρτη ήταν η γένεση υγιών παιδιών. [..]. Η τελετή του όμως φαίνεται πως δεν αποτελούσε δημόσιο γεγονός. Οι νόμοι προέβλεπαν την τιμωρία Όσων παντρεύονταν σε μεγάλη ηλικία. Χαρακτηριστική των αντιλήψεων που επικρατούσαν στην Σπάρτη περί των αγάμων, είναι η περίπτωση του στρατηγού Δερκυλίδα. Ο Δερκυλίδας αν και διακεκριμένος στο πεδίο της μάχης, αντιμετωπιζόταν αρνητικά ως άγαμος, γεγονός το οποίο δικαιολογούσε την επίδειξη μειωμένου σεβασμού προς το πρόσωπό του.

Flaceliere R. (1957), *Ο Δημόσιος και ιδιωτικός βίος των αρχαίων Ελλήνων*,
μτφ: Γερασ. Δ. Βανδώρου, Αθήνα: Δημ. Ν
Παπαδήμα, σελ. 78

Γλωσσάριο
διακεκριμένος:
ξεχωριστός

Ο γάμος ήταν για μια Σπαρτιάτισσα ό,τι ο πόλεμος για ένα Σπαρτιάτη: αντιπροσώπευε το στόχο της ενηλικίωσης και την ευκαιρία να πραγματοποιήσουν το ρόλο για τον οποίον τους προόριζε η κοινότητα. Ωστόσο, για τον έξω κόσμο, τους άλλους Έλληνες, οι Σπαρτιάτισσες κοπέλες και γυναίκες ήταν το ίδιο περίεργες και ακατανόητες όσο και οι Σπαρτιάτες που έδωσαν μάχη μέχρι θανάτου στις Θερμοπύλες. Βάλτε στο μυαλό σας το χαρακτήρα της Λαμπιδούς (ένα όνομα όμορφο και βασιλικό στην πραγματικότητα, που συνηθίζουν οι Σπαρτιάτες), της Σπαρτιάτισσας συζύγου που ο Αριστοφάνης ανεβάζει στην κωμική σκηνή των Αθηνών αμέσως μετά την πρεμιέρα της Λυσιστράτης το 411. Η Λαμπιδώ είναι ο ορισμός του καλοσχηματισμένου θηλυκού σώματος και αξιοθαύμαστη όχι μόνον για τα στητά στήθη της, αλλά και για το σύνολο της σωματικής της διάπλασης. Με άλλα λόγια εκφράζει - φυσικά με κάποια κωμική υπερβολή - την πραγματικότητα στη Σπάρτη, που ήθελε τα κορίτσια να γυμνάζονται και σε καμία περίπτωση να είναι περιορισμένα σε αμιγώς οικιακές και στατικές εργα-σίες. Για παράδειγμα, ήταν εκπληκτικές αθλήτριες. Μια σειρά θαυμαστών ορειχάλκινων αγαλματιδίων του 6ου αιώνα π.Χ. παριστάνουν γυμνές ή ημίγυμνες Σπαρτιάτισσες, κορίτσια και κοπέλες, να τρέχουν, ακριβώς όπως έκαναν και στην πραγματικότητα, όχι μόνο στη Σπάρτη αλλά και στην Ολυμπία (βεβαίως όχι στους Ολυμπιακούς Αγώνες, αφού αυτοί ήταν αποκλειστικά για άνδρες).

P. Cartledge. *Agesilaos and the Crisis of Sparta* (Duchworth 1987) *The Greeks: Crucible of Civilization* (TV Books N.Y. 2000) ι

Η ΚΡΥΠΤΕΙΑ

Π80: «[...]Ο θεσμός της λεγόμενης κρύπτείας προέβλεπε να παρακολουθούνται κρυφά οι είλωτες και οι περίοικοι είτε για τυχόν εξεγέρσεις είτε για τυχόν κατασκοπία και προδοσία στρατιωτικών μυστικών στους εχθρούς. Όποιος από τους είλωτες ή τους περίοικους κρίνονταν ότι κατασκόπευε ή μπορούσε να προδώσει στρατιωτικά μυστικά στους εχθρούς, θανατωνόταν[...]».

Κρασσανάκης Α. (2007) *Σπάρτη, Λακεδαιμονίων Πολιτεία, Η κρυπτεία*
σελ 41.

ΤΑ ΣΠΑΡΤΙΑΤΙΚΑ ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ

Π81:«Ο Λυκούργος αντικατάστησε τα χρυσά και αργυρά νομίσματα με σιδερένια. Αυτά ήταν μεγάλα και βαριά και είχαν μικρή αξία. Έτσι, για να φυλάξει κάποιος σπαρτιατικά νομίσματα αξίας δέκα μνων, έπρεπε να χει αποθήκη και ένα ζευγάρι άλογα για να τα μεταφέρει. Με το μέτρο αυτό του Λυκούργου πολλές αδικίες, εξαφανίστηκαν από τη Σπάρτη. Γιατί ποιος θα έκλεβε ή θα δεχόταν χρήματα παράνομα όταν δε μπορούσε ούτε να τα κρύψει;»

Πλούταρχος, Λυκούργος,
Μτφ: Γ.Α. Ράπτης (2003), Θεσσαλονίκη: Ζήτρος.
στο site:[www. greek -language. gr/](http://www.greek-language.gr/)

Γλωσσάριο

Μνες :1)νόμισμα των αρχαίων Ελλήνων
2)Μονάδα μέτρησης της μάζας

Νομίσματα της Σπάρτης

Π82 : Διόσκουροι αριστερά και δύο αμφορείς δεξιά με τα γράμματα "ΛΑ", "ΝΙ", 2ος αι. π.Χ.
www.sikyon.com/sparta/sparta_gr.html

Π83: Κεφαλή του Δία αριστερά με κλειδί στα δεξιά, 2ος αιώνας π.Χ.
www.sikyon.com/sparta/sparta_gr.html

ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΑΚΗΣ ΧΡΗΣΤΟΣ ΦΙΛΟΛΟΓΟΣ

Νομίσματα της Σπάρτης

Π84: Προτομή του Λυκούργου αριστερά και κηρύκειο δεξιά, 2ος - 1ος αιώνας π.Χ.
www.sikyon.com/sparta/sparta_gr.html

Π85: Προτομή ήρωα αριστερά και αετός να στέκεται δεξιά, με τα γράμματα "ΛΘ" και "Α" στην κάθε πλευρά του, 2ος αιώνας π.Χ.
www.sikyon.com/sparta/sparta_gr.html

Η ΘΡΗΣΚΕΙΑ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΣΠΑΡΤΗ

Π86: «Σε πρώτη θέση στην Αρχαία Σπάρτη βρίσκονται οι θεοί του Ολύμπου, στη συνέχεια ακολουθούσαν οι συγκεκριμένοι τοπικοί θεοί, οι θεοί του Κάτω Κόσμου, οι ήρωες και οι θεότητες προστάτιδες των οικογενειών. [...] Ο Δίας λατρευόταν ως ολύμπιος θεός και πατέρας του Ηρακλή και από αυτούς πήραν την εξουσία οι βασιλείς. [...] Προς τιμήν της Αρτέμιδας Ορθίας διοργανώνονταν στην Σπάρτη τελετουργίες, αγώνες, κατά τους οποίους οι νέοι έπρεπε να κλέβουν τυρί. Γνωστή τελετουργία ήταν και η μαστίγωση των νέων που προσέλκυε για αιώνες αργότερα πολλούς ξένους στη Σπάρτη».

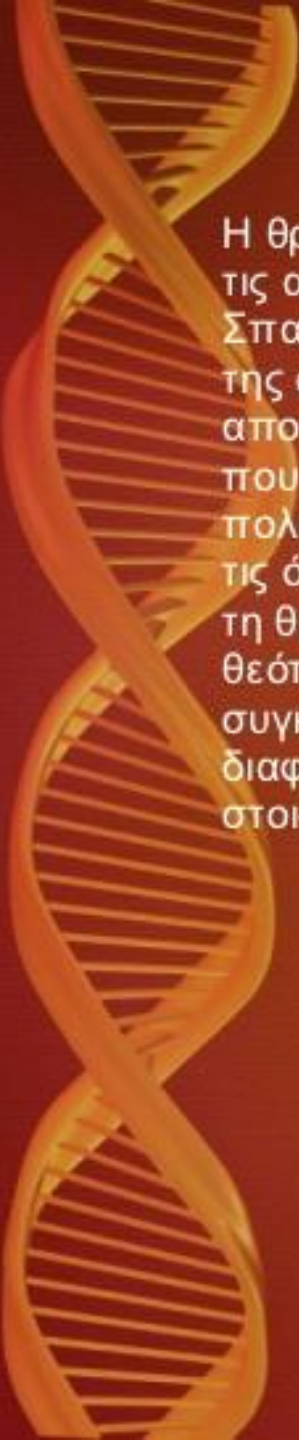
Baltrusch Ernst (1998), *Σπάρτη – Η ιστορία, η κοινωνία και ο πολιτισμός της αρχαίας λακωνικής πόλης-*, μτφρ. Χρήστος Π. Μπαλόγλου, Αθήνα: Δημ.Ν.Παπαδήμα, σελ.95-96

Π87: Αναπαράσταση της θεάς σε ελεφαντόδοντο ανάθημα. (Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο Αθήνας),

Γλωσσάριο

ανάθημα: αφιέρωμα, τάμα

Η θρησκεία ήταν κυρίαρχη ιδεολογική μορφή στη Σπάρτη, όπως άλλωστε σε όλες τις αρχαίες κοινωνίες. Χαρακτηριστική ήταν η μεγάλη σημασία που έδιναν οι Σπαρτιάτες στη λατρεία των ηρώων, η συχνότητα στην τέλεση θυσιών, η έκταση της συμμετοχής τους σε θρησκευτικές εκδηλώσεις. Κι όμως, όλα αυτά αποτελούσαν χαρακτηριστικά της θρησκευτικής ζωής και άλλων πόλεων, μόνο που ήταν μοναδικά ως προς τον τρόπο που επικρατούσαν στη σπαρτιατική πολιτεία, δηλαδή σε ένα συνεχές και συστηματικό επίπεδο που διαπερνούσε όλες τις όψεις της καθημερινής Ζωής. Γενικά η σπαρτιατική θρησκεία δεν διέφερε από τη θρησκεία άλλων ελληνικών πόλεων, γιατί οι σημαντικότερες πανελλήνιες θεότητες λατρεύονταν κι εκεί, συχνά με παρόμοιες τελετές. Ωστόσο, υπήρχαν συγκεκριμένα χαρακτηριστικά στις θρησκευτικές εκδηλώσεις, στη συμμετοχή των διαφόρων κοινωνικών ομάδων, στην επικοινωνία του θείου με το ανθρώπινο στοιχείο, τα οποία ήταν *κατ' εξοχήν σπαρτιατικά*.

S. Constantinidou, *Lakonian Cults: the main sanctuaries of Sparta*, ιδ. διαιρ., Πανεπιστήμιο του Λονδίνου 1988

Π88: Ελεφαντόδοντα αναθήματα της θεάς Αρτέμιδος Ορθίας (Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο Αθήνας)

18.4) Μελετώ προσεκτικά τις οπτικές πηγές Π87, Π88 και εντοπίζω ομοιότητες και διαφορές στις αναπαραστάσεις.

18.5) Γιατί η θεά ονομάστηκε «Αρτέμιδα Ορθία»;

18.6) Σύμφωνα με την πηγή Π89, πως τιμούσαν την «Αρτέμιδα Ορθία»;

Π89: «Τα μικρά παιδιά στην Σπάρτη, που τα χτυπούν με μαστίγια μια ολόκληρη μέρα στο βωμό της Όρθιας Άρτεμης μέχρι θανάτου πολλές φορές, το άντεχαν χαρούμενοι και ζωηροί, συναγωνιζόμενοι μεταξύ τους για τη νίκη, δηλαδή ποιος από αυτούς θα αντέξει περισσότερο και με μεγαλύτερη υπομονή τη μαστίγωση. Και ο νικητής αποκτά πολύ μεγάλη δόξα. Αυτός ο συναγωνισμός λέγεται διαμαστίγωση και γίνεται κάθε χρόνο».

Πλούταρχος *Περί της Αλεξάνδρου Τύχης ή Αρετης*, *Λακωνικά Αποφθέγματα*, Μτφρ: Γ. Ράπτης Θεσσαλονίκη: Ζήτρος.σελ 487.

Ο Απόλλωνας

Π90: «Ο αδερφός της Αρτέμιδος, ο Απόλλωνας λατρεύτηκε ως ο θεός του φωτός, ο οποίος μπορεί να διαλύσει το σκότος, όπως επίσης και ως θεός της θεραπευτικής και της μουσικής. Ως θεός των Δελφών, [...] αναγνωριζόταν ως η πηγή του σπαρτιατικού πολιτεύματος και των ρυθμίσεων του. Ακόμα και η ρήτρα του Λυκούργου είχε προέλευση από τον θεό Απόλλωνα. Για τον λόγο αυτό η Σπάρτη προσπαθούσε να έχει την εύνοια των Δελφών και επιρροή στο ιερό».

Baltrusch Ernst (1998), Σπάρτη –Η ιστορία, η κοινωνία και ο πολιτισμός της αρχαίας λακωνικής πόλης-, μτφρ.Χρήστος Π. Μπαλόγλου, Αθήνα: Δημ.Ν.Παπαδήμα, σελ.97-98

Π91: Άγαλμα του Απόλλωνα σε πάρκο στην Ευρώπη
el.wikipedia.org/wiki/Απόλλων

Γλωσσάριο:
σκότος: σκοτάδι

ΣΠΑΡΤΙΑΤΙΚΕΣ ΓΙΟΡΤΕΣ

Τα Υακίνθια

Π92:Τα Υακίνθια ήταν γιορτή προς τιμή του Απόλλωνα. Η γιορτή αυτή τελούνταν κάθε χρόνο -τέλη Μαΐου αρχές Ιουνίου-, διαρκούσε τρεις ημέρες και αποτελούσε ανάμνηση για τον τραγικό θάνατο του όμορφου αγοριού Υακίνθου που θανατώθηκε με τραγικό τρόπο».

Baltrusch Ernst (1998), Σπάρτη –*Η ιστορία, η κοινωνία και ο πολιτισμός της αρχαίας λακωνικής πόλης*-, μτφρ.Χρήστος Π. Μπαλόγλου, Αθήνα: Δημ.Ν.Παπαδήμα, σελ.98

19.1) Αναζητώ πληροφορίες για τον μύθο του Υακίνθου και τον παρουσιάζω στην τάξη. Τι σχέση έχει με το λουλούδι «υακίνθος»;

Τα Κάρνεια

Π93: «Τα Κάρνεια ήταν η δεύτερη μεγάλη λακωνική γιορτή που διαρκούσε στη Σπάρτη εννέα μέρες του τοπικού μήνα Κάρνειου Άυγουστου.[..]Στην αρχή η γιορτή ήταν αφιερωμένη σε έναν τοπικό θεό, τον Κάρνο, που ήταν προστάτης της γονιμότητας και της συγκομιδής των καρπών .Αργότερα τον θεό Κάρνο τον ταύτισαν με τον Απόλλωνα. Τα Κάρνεια τελούνταν στο τέρμα κάθε τετραετίας.

Λουριδάς Γ. (2000), *Σπαρτιατικές Εορτές-Τα Κάρνεια*, Απολλώνειο Φως στο site: www.spartans.gr

Γλωσσάριο

κερασοφόρος: που έχει κέρατα

συγκερασμός: ανάμειξη, συνδυασμός

Οι Γυμνοπαιδίες

Π94 «Πρόκειται για αγώνες γυμνών νέων[..] Ήταν ετήσια γιορτή διάρκειας δέκα ίσως ημερών που γινόταν προς τιμή του Απόλλωνα. Περιλάμβανε κυρίως όρχηση γυμνών παιδιών που τελούνταν στην αγορά της πόλης, γύρω από τα αγάλματα του Απόλλωνα και της Λητούς.

Στη γιορτή μετείχαν γυμνοί νέοι, οι οποίοι με ευπρεπείς και ρυθμικές κινήσεις αναπαρίσταναν σκηνές πάλης και παγκρατίου και έψαλλαν ωδές.

Οι γυμνοπαιδίες ήταν μια γιορτή που είχε σκοπό, πέρα από την ανάμνηση της νίκης, να προβάλλει την ισχύ της πόλης.

Καργάκος Σ. (2006), *Ιστορία της Αρχαίας Σπάρτης*, Τόμος Α΄

Θεσσαλονίκη: Gutenberg, σελ. 579

Γλωσσάριο:

όρχηση: ο χορός

Λητώ: μητέρα του Απόλλωνα και της Άρτεμης

19.3) Τι είδους δραστηριότητες γινόταν κατά τη διάρκεια διεξαγωγής της γιορτής των γυμνοπαιδιών, σύμφωνα με την πηγή;

Ο Πυρρίχιος χορός ή Πυρρίχη

Π62: «Ο ρυθμός του χορού αυτού βασιζόταν πάνω στον πυρρίχιο πόδα, μουσικό μέτρο σύντομο (γρήγορο) γι' αυτό και σαν ρυθμός ήταν έντονος και ζωηρός. Οι Σπαρτιάτες, ήταν οι πρώτοι που πριν αναχωρήσουν για τον πόλεμο ή λίγο πριν την μάχη, αλλά και κατά την διάρκεια των πολεμικών αναμετρήσεων, ασκούσαν και μάθαιναν να χορεύουν τον χορό αυτό με όπλα, τόξα, ασπίδες και δόρατα για να μπορούν να είναι νικητές στη μάχη. Οι χορευτές-πολεμιστές που έφεραν πολεμική εξάρτηση ήταν χωρισμένοι και κατανεμημένοι σε δύο συμπλέγματα, τους επιτιθέμενους και τους αμυνόμενους και μιμούσαν τις κινήσεις των πολεμιστών την ώρα της μάχης. Σύμφωνα με περιγραφή του Πλάτωνα χορευόταν από πολλούς χορευτές στην σειρά, καθοδηγούμενους από τον αρχηγό της ομάδας. [...] Στην Σπάρτη ήταν υποχρεωτικός χορός σε όλους από πέντε ετών και πάνω. Στην Λακωνία ήταν κατ' εξοχήν πολεμικός χορός, χορευόταν όμως και σε θρησκευτικές γιορτές και στις γυμνοπαιδιές».

Π63: Αρχαία αναπαράσταση του Πυρρίχιου χορού

Π64: Γλυπτό με γυμνούς άνδρες που χορεύουν τον πυρρίχιο

Το μουσείο της Σπάρτης

ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΑΚΗΣ ΧΡΗΣΤΟΣ ΦΙΛΟΛΟΓΟΣ
ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΓΑΖΙΟΥ

20) ΣΠΑΡΤΙΑΤΙΚΑ ΑΓΓΕΙΑ

Π95: Αγγεία- Αρχαιολογικό Μουσείο Σπάρτης

Εκπαιδευτικό Υλικό:

σαλτσιέρα: μικρό πήλινο αγγείο για σάλτσες

κάνθαρος: πήλινο αγγείο πόσης με δύο ψηλές, κάθετες λαβές

αλάβαστρο: μικρό, επίμηκες πήλινο αγγείο για αρωματικά έλαια, για τον γυναικείο κυρίως καλλοπισμό

Π97: Αρχαιολογικό Μουσείο Σπάρτης
Αγγείο
Οινοχόη β' τέταρτο 6ου αιώνα π.Χ.
στο site:<http://collections.culture.gr>

Π98: Αρχαιολογικό Μουσείο
Σπάρτης Αγγείο Αμφορέας β' μισό
8ου αιώνα π.Χ. στο site:
[:http://collections.culture.gr](http://collections.culture.gr)

ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΑΚΗΣ ΧΡΗΣΤΟΣ ΦΙΛΟΛΟΓΟΣ
ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΓΑΖΙΟΥ

ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΑΚΗΣ ΧΡΗΣΤΟΣ ΦΙΛΟΛΟΓΟΣ
ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΓΑΖΙΟΥ

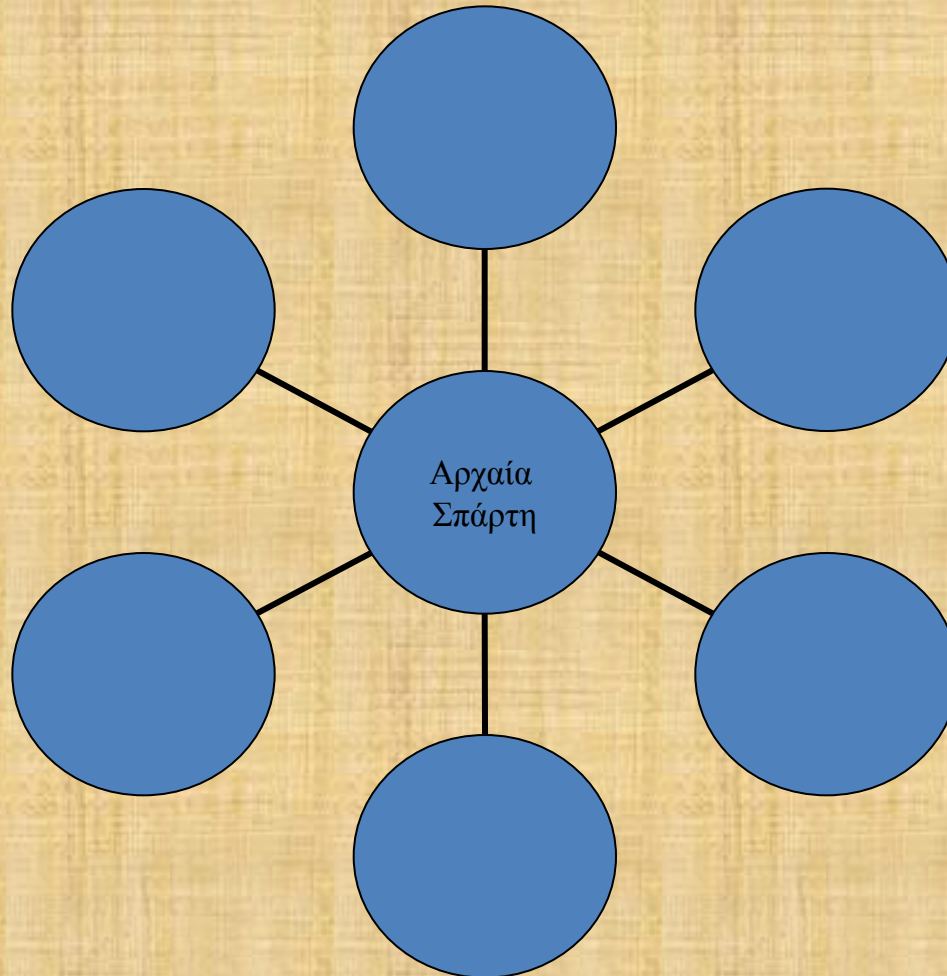

ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΑΚΗΣ ΧΡΗΣΤΟΣ ΦΙΛΟΛΟΓΟΣ
ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΓΑΖΙΟΥ

ΓΕΝΙΚΕΣ ΣΥΝΘΕΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

Α. Συμπληρώνω το παρακάτω διάγραμμα με λέξεις ή έννοιες που μου έχουν μείνει από τη «γνωριμία μου» με τη ζωή στην αρχαία Σπάρτη.

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΔΙΕΥΘΥΝΣΕΙΣ

- ❖ www.greeklanguage.gr
- ❖ www.alfavita.gr
- ❖ www.spartans.gr
- ❖ www.sikyon.com.
- ❖ www.ekati-e.blogspot.com
- ❖ www.tovima.gr.
- ❖ www.scribd.com/doc/5602130/.
- ❖ www.thermopilai.org/.../e-tan-e-epi-ta
- ❖ culture.ana.gr/view5.php?id=1352&pid.
- ❖ www.spartasmores.gr
- ❖ users.sch.gr/symfo/sholio/arhea/epitafios_mtrf.hm.
- ❖ www.youtube.com/watch?v=3zo35C_1q9g
- ❖ collections.culture.gr